

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Andriaus Lukašonoko,
V kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

**INFORMACINIŲ IR ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ ĮTAKA
CIVILINIO PROCESO NORMŲ VYSTYMUISI**

*Impact of Information and Communication Technologies on the Rules of Civil
Procedure Development*

Vadovas: Doc. dr. Rimantas Simaitis
Recenzentas: Akad. Vytautas Nekrošius

Vilnius 2012

TURINYS

IŽANGA	3
I. INFORMACINIŲ BEI ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ SAMPRATA	6
II. INFORMACINIŲ BEI ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ ĮTAKA BENDRIESIEMS CIVILINIO PROCESO PRINCIPAMS	7
III. TEISMO PROCESO AUTOMATIZAVIMAS NAUDOJANT INFORMACINIŲ BEI ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJAS.....	9
1. Pareiškimo dėl teismo įsakymo automatizavimas	12
1.1. Praktiniai TĖEUS naudojimosi aspektai	14
1.2. Lietuvos ir užsienio valstybių elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymų sistemų lyginamoji analizė.....	20
1.2.1. Procesas dėl teismo įsakymo išdavimo, naudojant duomenų laikmenas	23
1.2.2. ProfiMahn procesas dėl teismo įsakymo išdavimo	25
1.2.3. Pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo padavimas internetu	26
1.2.1. Elektroninis prašymų tvarkymas.....	27
2. Procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulis	28
2.1 Procesinių dokumentų sąvoka.....	28
2.2 Procesinių dokumentų įteikimas	29
2.3 Užsienio valstybėse naudojamų procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismo bei kitų proceso dalyvių pristatymas	34
2.3.1. Elektroniniai procesinių dokumentų manai Austrijoje.....	37
IV. TELEKONFERENCIJOS, VAIZDO KONFERENCIJOS NAUDOJIMAS TEISMO PROCESU.....	38
V. TELEKONFERENCIJOS, VAIZDO KONFERENCIJOS TEISMO PROCESU	40
VI. TEISMO PROCESO FIKSAVIMAS NAUDOJANT INFORMACINES TECHNOLOGIJAS.....	44
VII. ELEKTRONINĖ BYLA IR TEISMŲ ADMINISTRAVIMO KOMPIUTERIZAVIMAS.....	47
IŠVADOS	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS	52
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58

IŽANGA

Informacinių bei elektroninių ryšių technologijos šiandien yra vienos labiausiai besivystančių sričių visame pasaulyje. Nurodytų technologijų inovatyvumas bei universalumas leidžia jas panaudoti įvairiausiose srityse. 2011-06-21 priimtas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau — CPK) pakeitimo ir papildymo įstatymo¹ dėka CPK atsiradęs visiškai naujas XI skyriaus ketvirtasis skirsnis parodė, jog informacinių bei elektroninių ryšių technologijos gali būti bei bus panaudojamos ir Lietuvos civiliniame procese.

Darbu, nagrinėjančių informacinių ir elektroninių ryšių įtaką civilinio proceso normų vystymuisi, nėra daug. Lietuvos mokslininkų straipsnių, tyrinėjančių šiuolaikinių technologijų įtaką Lietuvos civilinio proceso vystymuisi, rasti nepavyko. Tyrinėjami pasirinktą objektą einame Lietuvoje dar nepramintu keliu ir siekiame nustatyti, kokią įtaką (teigiamą ar neigiamą) civilinio proceso normoms daro informacinių ir elektroninių ryšių technologijos bei kaip šios nurodytos technologijos konkrečiai įtakoja civilinio proceso normų vystymąsi.

Antra, šiame darbe siekiama iširti, kurie civilinio proceso institutai yra labiausiai paveikti informacinių bei elektroninių ryšių technologijų. Siekiama įvertinti, kaip minėti institutai pasikeitė įdiegus pažangiąsias technologijas.

Trečia, šiame magistro darbe siekiama palyginti Lietuvos bei užsienio valstybių, tokių kaip Vokietija ir Austrija, civilinio proceso įstatymus bei tuo pačiu nustatyti, kurios iš nurodytų šalių civilinio proceso normos yra labiausiai paveiktos informacinių bei elektroninių ryšių technologijų. Minėtos užsienio valstybės kaip lyginamosios analizės objektas pasirinktos dėl keleto priežasčių. Visų pirma dėl to, kad, pasak įvairių autorių, būtent Vokietijoje ir Austrijoje pažangiosios technologijos anksčiausiai įtakojo šių šalių civilinio proceso normų vystymąsi. Negana to, šios šalys iki šiol yra laikomos puikiais elektroninių bei informacinių technologijų panaudojimo civiliniame procese pavyzdžiais. Tai patvirtina tai, jog viena iš nurodytų valstybių — Austrija, 2001-11-30 buvo

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2011-07-13, Nr. 85-4126;

apdovanota Europos Komisijos už aukštus pasiekimus diegiant informacinių bei elektroninių ryšių technologijas į teismo procesą.²

Šio magistro darbo objektas — informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos civilinio proceso normų vystymuisi analizė. Darbe analizuojamos dabar galiojančios CPK³ normos, kurios atsirado į civilinį procesą integruojant pažangiąsias ryšių technologijas. Pažymėtina, jog šiame magistro darbe nebus nagrinėjami klausimai, susiję su informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtaka vykdymo procesą reglamentuojančioms normoms, tačiau bus koncentruojamasi į klausimus, susijusius su teismo procesą reglamentuojančias nuostatas.

Siekiant pasiekti aukščiau pristatytų magistro darbo tikslų bei tinkamai išnagrinėti nurodytą objektą, atskiros civilinio proceso normos, kuriose vienaip ar kitaip kalbama apie informacinių bei elektroninių ryšių technologijų panaudojimą civiliniame procese, bus nagrinėjamos viso civilinio proceso kontekste pasitelkus sisteminių metodą. Naudojant lingvistinį bei lyginamąjį tyrimo metodus analizuojami užsienio valstybių atitinkami teisės aktai bei tų šalių teismų praktika. Analizuojant teismų praktiką siekiama atrasti bei išnagrinėti galimai pasitaikančias netinkamas ir ydingos informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos tų šalių civilinio proceso normoms pavyzdžių. Lyginamasis bei loginis tyrimo metodai taip pat padeda tinkamai įgyvendinti numatytus darbo tikslus, t.y., nustatyti informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos Lietuvos civilinio proceso normoms privalumus ir trūkumus, tobulinimo perspektyvas bei pateikti atitinkamas informacinių bei elektroninių ryšių technologijų panaudojimo tobulinimo rekomendacijas atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį.

Neabejotiną šio magistro darbo temos originalumą rodo tai, jog naujoji CPK redakcija įsigaliojo tik 2011-10-01. Atkreiptinas dėmesys, jog nei prieš, nei po minėtos CPK redakcijos įsigaliojimo nagrinėjama tema Lietuvoje nebuvo atlikta panašios apimties bei pobūdžio mokslinių tyrimų. Negana to, CPK dalis, kuri konkrečiai reglamentuoja informacinių bei elektroninių ryšių technologijų naudojimą civiliniame procese, įsigalios tik 2013-01-01, o iki minėtų CPK nuostatų įsigaliojimo Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras privalės parengti visą eilę poįstatyminių aktų, kurie nustatys naudojimosi elektroninėmis ryšio priemonėmis būdus bei tvarką. Dėl šios priežasties šiame magistro darbe nagrinėjama geroji užsienio praktika, kuri galėtų padėti rengiant

² Elektronischer Rechtsverkehr (ERV): Mahnverfahren in Österreich [interaktyvus] Prieiga per internetą: http://www.ejpd.admin.ch/content/dam/data/staat_buerger/rechtsinformatik/macolin_2007/10_schneider-d.pdf [žiūrėta 2011-12-10];

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;

poįstatyminius aktus, kad įsigaliojus CPK pakeitimams būtų galima tinkamai juos vykdyti. Be to, magistro darbe yra pateikiami siūlymai Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui, kaip būtų galima tobulinti civilinio proceso normos, jog informacinės ir elektroninės technologijos būtų dar efektyviau naudojamos nagrinėjant civilines bylas.

Šiame magistro darbe daugiausiai remiamasi Lietuvos, Vokietijos, Austrijos bei kitų užsienio valstybių atitinkamais civilinio proceso įstatymais, kadangi tik analizuojant juos galima nustatyti informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtaką civilinio proceso normoms. Siekiant užsibrėžtų darbų magistro darbe taip pat analizuojama specialioji literatūra

I. INFORMACINIŲ BEI ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ SAMPRATA

Siekiant nustatyti informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtaką civilinio proceso normų vystymuisi, visų pirma būtina apibrėžti šias technologijas.

R. Skyrius, A. Mikalauskienė ir L. Zalieckaitė informacines ir ryšių technologijas apibrėžia kaip priemonių ir būdų informacijai rinkti, laikyti, persiųsti, apdoroti ar kitaip tvarkyti kompiuterio pagalba, visumą. Tai procesai, kurių metu įvairi informacija kompiuteriniais įrenginiais saugoma, analizuojama, pertvarkoma, siunčiama ir pateikiama vartotojams.⁴

Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos įstatymų leidėjas nepateikia bendro informacinių bei elektroninių ryšių technologijų apibūdinimo. Štai Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo⁵ 3 str. 9d. nurodyta, jog elektroniniai ryšiai yra signalų perdavimas laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis.

Apibendrinant aukščiau nurodytas aplinkybes bei atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos įstatymų leidėjas nepateikia informacinių bei elektroninių ryšių technologijų bendro apibūdinimo, šiame magistro darbe toliau bus vadovaujama R. Skyriaus ir kt. autorių vadovėlyje pateiktu informacinių bei elektroninių ryšių technologijų apibūdinimu.

⁴SKYRIUS Rimvydas, Audronė MIKALAUSKIENĖ, Laima ZALIECKAITĖ; *Informacijos ir komunikacijos technologijos*: vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p 45;

⁵ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 69-2382;

II. INFORMACINIŲ BEI ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ ĮTAKA BENDRIESIEMS CIVILINIO PROCESO PRINCIPAMS

Civilinio proceso teisės principai yra pagrindinės nuostatos, įtvirtintos atitinkamose teisės normose ar suformuluotos teismų praktikos ir teisės doktrinos, kurios išreiškia proceso esmę ir yra visos teisės šakos plėtros bazė. Principas, kaip pagrindinė idėja, nuostata, gali būti tiek faktinis, tiek teisinis. Faktinis principas tampa teisiniu tik kai jo esmė, turinys įtvirtinami konkrečiose teisės normose arba jį pripažįsta teismų praktika. Tik tada galima kalbėti apie vieno ar kito principo pažeidimą, pasireiškiantį konkrečios teisės normos pažeidimu.⁶

Kalbant apie informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtaką civilinio proceso normų vystymuisi, visuomet pažymima, jog minėtos technologijos pagreitina bei padeda taupyti proceso dalyvių bei teismo lėšas. Dr. R. Simaitis nurodo, jog viešas paskelbimas apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką bei apie teisme gautus ieškinius perkeliamas iš laikraščių į elektroninę erdvę siekiant taupyti proceso dalyvių ir teismo laiką bei lėšas.⁷ Finansinių sąnaudų mažėjimą naudojantis elektronine erdve patvirtina Austrijos pavyzdys: šioje šalyje naudojantis veikiančia elektronine dokumentų bei informacijos tarp teismų ir proceso dalyvių mainų sistema 2010 metais buvo atlikta 4 milijonai siuntimo operacijų, per kurias sutaupyta net 6 milijonai eurų, kurie šiaip įprastai buvo skiriami pašto išlaidoms padengti. Vokietijos Federacijoje veikiančios elektroninės informacijos mainų tarp teismų, viešojo administravimo subjektų bei eilinių piliečių vienas iš tikslų taip pat nurodomas būtent laiko ir finansinių sąnaudų taupymas.

Remiantis nurodytomis aplinkybėmis, akivaizdu, jog informacinių bei elektroninių ryšių technologijų civilinio proceso normoms dėka kur kas efektyviau įgyvendinimas CPK 7 str. įtvirtintas proceso koncentracijos bei ekonomiškumo principai.

CPK 7 str. 1 d. numato, jog teismas imasi šiame CPK nustatytų priemonių, kad būtų užkirstas kelias procesui vilkinti, ir siekia, kad byla būtų išnagrinėta teismo vieno posėdžio metu, jeigu tai nekenkia tinkamai išnagrinėti bylą, taip pat kad įsiteisėjęs teismo sprendimas būtų įvykdytas per įmanomai trumpesnį laiką ir kuo ekonomiškiau.

⁶ LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t. P. 96;

⁷ SIMAITIS Rimantas. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese*. s.l. s.a.;

A. Driukas bei V. Valančius nurodo, jog įgyvendinus proceso ekonomiškumo principą civiliniame procese gali būti pasiekti šie uždaviniai:

- I. Ekonominė nauda visai valstybei. Visuomenė suinteresuota, kad privatus ginčas būtų išspręstas kuo greičiau. Kuo greičiau pašalinus nesutarimus tarp atskirų visuomenės narių ar grupių, išivyrėja teisinių santykių stabilumas, gerėja visuomenės moralinis ir psichologinis klimatas, plėtojasi civilinių santykių apyvarta ir t.t. Be to, racionaliai naudojant valstybės lėšas teismų sistemos funkcionavimui mažėja teisingumo vykdymo kaštai.
- II. Mažinamos šalių bylinėjimosi išlaidos, kitos su ginčo sprendimu susijusios materialinės ir nematerialinės išlaidos, taupomas laikas (privatus interesas). Civiliniame procese šalių ir kitų dalyvaujančių.⁸

Manytina, jog naujoje CPK redakcijoje, įsigaliojusioje 2011-10-01 numatytos priemonės, susijusios su informacinių bei elektroninių ryšių technologijų panaudojimu civiliniame procese, padės dar efektyviau nei iki šiol civiliniame procese įgyvendinti nurodytus principus.

Kitas svarbus principas, kurį neabejotinai efektyviau padeda įgyvendinti informacinės bei elektroninių ryšių technologijos, tai proceso koncentracijos principas. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁹ 6 str. 1 d. įtvirtinta žmogaus teisė į tai, kad jo byla būtų išnagrinėta per kiek įmanoma trumpesnį laiką.

Apibendrinant prieš tai pateiktas aplinkybes, darytina išvada, jog informacinių bei elektroninių ryšių technologijos yra puikios priemonės siekiant įgyvendinti prieš tai aptartus proceso ekonomiškumo bei koncentracijos principus, kadangi tinkamas pažangiųjų technologijų naudojimas padeda taupyti tiek proceso šalių bei kitų proceso dalyvių, tiek teismo laiką bei finansines sąnaudas.

⁸ DRIUKAS, Artūras.; ir VALANČIUS, Virgilijus. *Civilinis procesas: teorija ir praktika II: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2006. P. 406;

⁹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987;

III. TEISMO PROCESO AUTOMATIZAVIMAS NAUDOJANT INFORMACINIŲ BEI ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJAS

Kaip jau buvo minėta, informacinių bei elektroninių ryšių technologijos yra naudojamos įvairiausiose srityse, įskaitant ir teismo procese. Dr. doc. V. Karaaslan nurodo, jog teismo procesas taip pat negali „užmerkti akių“ prieš naujas technologijas, todėl privalu atlikti civilinį procesą taip pat vystyti panaudojant informacines bei elektronines ryšių technologijas.¹⁰

Informacinių ir elektroninių ryšių technologijos Vakarų Europos teismų sektoriuje buvo pradėtos taikyti dar XX a. 7 – 8 dešimtmečiais¹¹. Tuo tarpu Lietuvoje apie informacinių bei elektroninių ryšių technologijų panaudojimą teisminiame procese pradėta kalbėti tik paskutiniajame praecito amžiaus dešimtmetyje. Kaip nurodo dr. R. Simaitis¹², informacinių technologijų naudojimo Lietuvos teismuose raidą galima sąlygiškai suskirstyti į tris etapus:

1. teismų kompiuterizavimą ir aprūpinimą interneto priemonėmis;
2. specialiųjų taikomųjų programų teismams kūrimo ir naudojimo Lietuvoje pradžia;
3. LITEKO sistemos įdiegimą bei vystymą.

Būtent paskutiniajame etape sukurta teismų informacinė sistema LITEKO, kuri buvo ir yra skirta pagerinti teismo, kaip organizacijos, visų teismų sistemos darbo kokybę, padidinti teismų sistemos darbo viešumą, pagerinti darbo teisme ir teismų sistemoje administravimą, palengvinti teisėjų ir teismo personalo darbą, teikti elektronines paslaugas tiek teisingumo vykdymo srityje, tiek informacijos teikimo kitoms organizacijoms bei plačiajai visuomenei srityse¹³, buvo vienas didžiausių žingsnių, skirtų informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įiejimui į teismų procesą. Visi tolimesni veiksmai, susiję su naujų technologijų integravimu buvo atliekami kaip tik tobulinant minėtą LITEKO programą.

¹⁰ Elektronischer Rechtsverkehr im Deutschen Recht [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukuk/article/viewFile/1516/1392>> [žiūrėta 2011-11-15];

¹¹ Velicogna, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007, [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/ser.ies/Etudes7TIC_en.pdf> [žiūrėta 2012-01-12].

¹² *Cit. op.* 6;

¹³ NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA. *Teismų informacinė sistema LITEKO* [interaktyvus], prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/LITEKO>> [žiūrėta 2011-11-02];

Štai 2006-05-10 Teisėjų taryba priėmė nutarimą Nr. 13 P-462 „Dėl Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo plano“¹⁴, kuriuo nusprendė prie jau egzistavusių 13 LITEKO programinių modulių pridėti 6 naujus modulius:

1. Teismo įsakymo išdavimo ir kitų sumarinių procesų automatizavimo modulis;
2. Procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulis;
3. Teismų tarpusavio saugaus elektroninio susižinojimo modulis;
4. Žyminio mokesčio elektroninės apskaitos modulis;
5. Vieningos bylų numeracijos modulis;
6. Teisėjų ir teismo personalo elektroninių darbštalių modulis.

Kaip nurodo dr. R. Simaitis,¹⁵ visų aukščiau nurodytų planų veiksmingam ir sparčiam realizavimui koją pakišo finansavimo stoka bei iš dalies politinės valios stygius. Kadangi palaikyti informacinę sistemą reikia gana didelių lėšų, o kompiuterinė technika turi polinkį sparčiai senti, didžiausia dalis LITEKO skiriamų lėšų vis nukeliavo informacinės sistemos įrangos atnaujinimui ir pačios sistemos palaikymui, todėl naujos funkcijos diegiamos vangiai.

Nepaisant to, jog pasirengimo darbai užsitęsė, 2011-06-21 buvo priimti labai svarbūs CPK pakeitimai, kurie padėjo galutinius pagrindus informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įsitvirtinimui civiliniame procese. Kaip nurodyta minėto CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto (toliau — Projektas) aiškinamajame rašte¹⁶, Projektu kaip tik ir buvo siekiama skatinti modernių technologijų naudojimą teismo procese. Konkrečiai minėtame Projekte buvo pasiūlyta:

- 1) įteikti procesinius dokumentus bei pateikti juos teismui elektroninių ryšių priemonėmis. Projekte numatoma, kad advokatams, advokatų padėjėjams, antstoliams, antstolių padėjėjams, notarams, valstybės ir savivaldybių įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, finansų įstaigoms, draudimo įmonėms teismas procesinius dokumentus įteiktų tik elektroninių ryšių priemonėmis. Elektroninių ryšių priemonėmis dokumentai taip pat būtų įteikiami asmenims, kuriems teisės aktai ar su teismų informacinės sistemos valdytoju sudaryta sutartis nustatytų

¹⁴ Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo planas, patvirtintas Teismų tarybos 2006 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 13P-462 [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20060510-462.doc>, [žiūrėta 2011-11-10];

¹⁵ *Cit. op. 6;*

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas [interaktyvus] prieiga per internetą http://www.lrv.lt/Posed_medz/2009/091111/49.pdf [žiūrėta 2011-11-10];

pareigą priimti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis. Kitiems asmenims teismas procesinius dokumentus įteiktų elektroninių ryšių priemonėmis jų pageidavimu;

- 2) elektronizuoti teismo įsakymo išdavimo procedūrą. Numatoma, kad procesiniai dokumentai šioje procedūroje galės būti pateikiami teismui, apdorojami ir įteikiami proceso dalyviams, naudojantis informacinių ir elektroninių ryšių technologijomis. Šiuo tikslu bus tobulinama teismų informacinė sistema LITEKO ir sudaroma galimybė pateikti teismui reikalingus dokumentus per specialų tinklalapį internete, tiesiog suvedant konkrečius duomenis skaitmenine forma. Vėliau šie duomenys bus automatiškai apdorojami, taigi iki minimumo bus sumažinamos teisėjo darbo laiko sąnaudos (pavyzdžiui, teisėjui teks atskirai spręsti tik laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir kai kuriuos kitus klausimus);
- 3) naudoti informacines ir elektroninių ryšių technologijas (vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kt.), apklausiant liudytoją jo buvimo vietoje;
- 4) naudoti informacines ir elektroninių ryšių technologijas teismo posėdžio eigai fiksuoti. Kartu siūloma visiškai atsisakyti teismo posėdžio protokolavimo, taip iš esmės sutaupant teismo finansinius išteklius ir teismo darbuotojų darbo laiką. Pažymėtina, jog šalys turės teisę susipažinti su teismo posėdžio įrašu, kadangi jis bus sudėtinė elektroninės teismo bylos dalis.

Atkreiptinas dėmesys, jog visi minėtame projekte nurodyti tikslai bei su tuo susiję CPK pakeitimai buvo įtvirtinti ir 2011-06-21 priimtame CPK pakeitimo ir papildymo įstatyme, įskaitant ir galimybę įteikti procesinius dokumentus bei pateikti juos teismui elektroninių ryšių priemonėmis. Nors CPK ir nėra nurodyta, kokiomis konkrečiai elektroninėmis priemonėmis bus leidžiama naudotis, manytina, jog labiausiai tikėtina, jog vienos iš priemonių neabejotinai bus faksas bei elektroninis paštas. Toliau magistro darbe bus pateikiama detalesnė procesinių dokumentų pateikimo elektroninėmis ryšio priemonės Lietuvoje bei kitose užsienio valstybėse tvarkos bei būdų analizė, analizuojami tokio dokumentų pateikimo pranašumai bei trūkumai. ~~Žemiau šiame magistro darbe~~ Bus analizuojami tie LITEKO sistemos moduliai, kurie turėjo didžiausią įtaką civilinio proceso normų vystymuisi.

1. Pareiškimo dėl teismo įsakymo automatizavimas

Kaip jau buvo minėta, Teisėjų taryba dar 2006-05-10 buvo nusprendusi, jog būtina sukurti teismo įsakymo išdavimo ir kitų sumarinių procesų automatizavimo modulį. Deja, kaip nurodo dr. R. Simaitis¹⁷, teismo įsakymo išdavimo automatizavimo modulio prototipas buvo baigtas kurti ir pradėtas testuoti tik 2009 metais. Nėgana to, minėtas modelis realiai įdiegtas bei pradėtas taikyti tik 2011 metais, t.y., praėjus penkeriems metams po to, kai buvo priimtas sprendimas kurti tokį modulį.

CPK 432 str. 1 d. nurodyta, jog bylose dėl teismo įsakymo išdavimo procesiniams dokumentams apdoroti Teisingumo ministro nustatyta tvarka gali būti naudojamos informacinės ir elektroninių ryšių technologijos. Atkreiptinas dėmesys, kad CPK pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriame ir atsirado minėta nuostata, buvo priimtas 2011-06-21, o konkrečiai minėta nuostata įsigalios tik nuo 2013-01-01, galimybė pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo atsirado gerokai anksčiau nei buvo priimtas CPK pakeitimo ir papildymo įstatymas.

Šiuo metu veikia „Teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistema“ (toliau — TĮEUS)¹⁸. TĮEUS suteikia galimybę fiziniams ir juridiniams asmenims pateikti pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo elektroniniu būdu (internetu). Ši sistema palengvina kreditorių galimybes kreiptis į teismą, o teismui sudaro galimybę greičiau išnagrinėti šios rūšies bylas. Kaip nurodyta TĮEUS tituliniam puslapyje, sistemos privalumai yra:

- 1) Pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo galima užsisakyti bet kuriuo paros metu;
- 2) Nereikia pildyti popierinio pareiškimo, vykti į teismą arba siųsti pareiškimą paštu ar per pasiuntinį.
- 3) Galima bet kuriuo metu patikrinti pateikto pareiškimo būseną, matyti teismo įsakymo išdavimo bylos proceso būseną.

Atkreiptinas dėmesys, jog asmuo, siekiantis pasinaudoti TĮEUS, privalo turėti kvalifikuotą elektroninio parašo sertifikatą, be kurio negalima prisijungti prie sistemos ir pasirašyti siunčiamų dokumentų. Taip pat reikalinga darbo vieta, atitinkanti tam tikrus būtinus reikalavimus, kurie, šiuo atveju, nėra itin specifiniai bei nereikalauja tam tikrų

¹⁷ *Cit. po. 6;*

¹⁸ Teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistema TĮEUS [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/tieus>> [žiūrėta 2011-12-08];

gilesnių kompiuterio pažinimo žinių. Pažymėtina, jog visi papildomi priedai, kuriuos reikia įdiegti norint naudotis TĪUES programa, yra talpinami toje pačioje TĪEUS interneto svetainėje.

Tuo tarpu siekiant gauti kvalifikuotą elektroninį parašo sertifikatą būtina kreiptis į Registrų centro Sertifikavimo centrą¹⁹. Galimybė naudotis elektroniniu parašu atsirado 2000-07-11, kuomet įsigaliojo Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas²⁰. Minėto įstatymo 2 str. 4 d. nustatė, jog elektroniniu parašu yra laikomi duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti. Manytina, jog numatytas reikalavimas, jog teikiant elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo būtina jį autorizuoti naudojantis vien tik kvalifikuotu elektroniniu parašu, yra vertintina kaip TĪEUS modulio trūkumas, kadangi dėl to nepagrįstai ribojamas minėtą pareiškimą pateikti galinčių subjektų ratas. Atkreiptinas dėmes, jog Lietuvos Respublikos teismų įstatymo²¹ (toliau — Teismų įstatymas) 37¹ str. 3 d., kuri įsigalios tik nuo 2013-01-01, nurodo, jog asmenys, teikiantys procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, turi juos pasirašyti saugiu elektroniniu parašu arba savo asmens tapatybę patvirtinti kitais būdais (per elektroninės bankininkystės sistemas ir pan.) Taigi, minėta Teismų įstatymo nuostata aiškiai nurodo, jog kvalifikuotas elektroninis parašas nėra vienintelė elektroninių procesinių dokumentų autorizavimo priemonė. Manytina, jog patobulinus TĪEUS modulį ir leidus autorizuoti pareiškimą naudojantis Teismų įstatymo nurodoma elektroninės bankininkystės sistema būtų kur kas labiau išplėstas subjektų, galinčių naudotis TĪEUS moduliu, ratas. Manytina, jog tokiu būdu taip pat būtų padidintas TĪEUS modulio patrauklumas.

Pažymėtina, jog skirtingai nei prieš tai nurodyti reikalavimai, kuriuos reikia išpildyti norint pasinaudoti TĪEUS, visiškai nereikalaujantys jokių finansinių investicijų, už kvalifikuotą elektroninį parašą reikia mokėti tam tikrą mokestį, sudarantį apie 100 Lt²² Lt sumą. Manytina, kad ši aplinkybė objektyviai riboja asmenų, galimai siekiančių pasinaudoti TĪEUS sistema bei tokiu būdu elektroninėje erdvėje pareikšti pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, ratą. Dėl šios priežasties asmeniui gali būti finansiškai neparanku pateikinti pareiškimą elektroniniu būdu.

¹⁹Registrų centro Sertifikatų centras (RCSC) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.registrucentras.lt/rcsc/> [žiūrėta 2012-01-20];

²⁰ Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827;

²¹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851;

²²Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.teisingumas.lt/naujienos/aktualijos/registru-centre-jau-galima-isi gyti-elektronini-parasa-1> [žiūrėta 2012-01-21];

Be to, asmeniui, siekiančiam pirmą kartą pasinaudoti TĮEUS, reikia į savo kompiuterio vidinę atmintį įsirašyti pačią TĮEUS programą, kas reikalauja papildomų laiko sąnaudų.

Apibendrinus aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog asmeniui, siekiančiam pasinaudoti TĮEUS, būtina išpildyti tam tikras sąlygas: turėti kvalifikuotą elektroninio parašo sertifikatą, atitinkamus reikalavimus atitinkančią darbo vietą bei į kompiuterio vidinę atmintį įdiegti TĮEUS programą.

Toliau darbe bus pateikiama informacija apie tai, kaip praktiškai veikia TĮEUS bei kokius veiksmus reikia atlikti, jog pareiškimas dėl teismo įsakymo būtų tinkamai paduotas.

1.1. Praktiniai TĮEUS naudojimosi aspektai

Kaip jau buvo aptarta, asmuo, siekiantis pasinaudoti TĮEUS, visų pirma privalo į savo kompiuterio vidinę atmintį įdiegti TĮEUS programą. Po to asmuo privalo įdiegti savo kvalifikuotą elektroninį parašą, kuris yra būtinas siekiant prisijungti prie TĮEUS. Atlikęs šiuos veiksmus asmuo gali sėkmingai pradėti kurti pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo.

Naujojo pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo rengimo procedūra prasideda nuo to, jog yra užpildomi duomenys apie kreditorius.²³ CPK 433 str. 1 d. 1 p. nurodyta, jog pareiškime dėl teismo įsakymo turi būti nurodoma kreditoriaus vardas, pavardė, asmens kodas, adresas, o kai kreditorius yra juridinis asmuo, jo pilnas pavadinimas, buveinė, kodas, atsiskaitomosios sąskaitos numeris ir kredito įstaigos rekvizitai.

Kaip nurodyta TĮEUS aplikacijos vartotojo vadove²⁴, informacija apie kreditorius skirstoma į pagrindinę bei papildomą. Pažymėtina, jog reikalavimai, skirti informacijai apie kreditorius kaip fizinį asmenį, TĮEUS sistemoje iš esmės atitinka minėto CPK 433 str. 1 d. 1 p. nurodytiems reikalavimams, tik tiek, kad TĮEUS sistemoje įvedant fizinio asmens adresą papildomai reikia nurodyti ir savivaldybę, kurioje minėtas asmuo pareiškėjas yra deklaravęs savo gyvenamąją vietą. TĮEUS taip pat papildomai reikia nurodyti fizinio asmens pareiškėjo telefono numerį, elektroninio pašto adresą bei gyvenamosios vietos adresą tuo atveju, jei gyvenamoji vieta neatitinka deklaruotos gyvenamosios vietos.

²³Teismo įsakymo elektroninio užsakymo (TĮEUS) vartotojo vadovas [interkatyvus]. Prieiga prie interneto: http://liteko.teismai.lt/tieus/Vadovas_2011_12_09.pdf [žiūrėta 2012-01-21];

²⁴ *Ibid*;

Kalbant apie tai, kuomet pareiškimą dėl teismo įsakymo per TĮEUS pateikia juridinis asmuo, tai tokiu atveju reikia įvesti netgi mažiau duomenų, nei kad reikalauja CPK 433 str., kadangi pakanka įvesti tik juridinio asmens kodą, pavadinimą, savivaldybę bei buveinės adresą arba juridinio asmens veiklos adresą, jei šis nesutampa su juridinio asmens buveinės adresu ir nebereikia įvesti juridinio asmens atsiskaitomosios sąskaitos numerio ir kredito įstaigos rekvizitų.

Sekantis žingsnis, kurį būtina žengti siekiant pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, yra duomenų apie kreditoriaus galimą atstovavimą užpildymas.²⁵ Jau minėtas CPK 433 str. 1d. 1 p. numato, jog, kreditorius pareiškime dėl teismo įsakymo išdavimo turi nurodyti savo atstovo pavadinimą ir adresą. Pažymėtina, jog TĮEUS modulyje reikalaujama išsamesnių duomenų, nei kad nurodo minėtas CPK straipsnis, t.y., į TĮEUS reikia įvesti ne tik atstovo pavadinimą bei adresą, tačiau ir atstovo asmens kodą arba advokato pažymėjimo numerį, telefono numerį bei elektroninio pašto adresą. Papildomai pažymėtina, jog tuo atveju, jei kreditorių atstovauja igaliojotas asmuo arba advokatas, būtina pridėti atstovavimą įrodančio dokumento skaitmeninę kopiją.

Tuo atveju, jei duomenys apie galimą kreditoriaus atstovavimą yra tinkamai užpildomi, pereinama prie kito elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo pildymo etapo — informacijos apie skolininką suvedimo į TĮEUS modulį.²⁶ Duomenis, kuriuos būtina pateikti įprastiniame pareiškime dėl teismo įsakymo išdavimo, nurodo CPK 433 str. 1 d. 2 p. Pažymėtina, jog nagrinėjamu atveju reikalavimai, nurodyti minėtame CPK straipsnyje ir reikalavimai, nurodyti TĮEUS aplikacijos vartotojo žinyne, didžia dalimi sutampa, tačiau nuodugniau patyrinėjus pastebimi ir tam tikri skirtumai. Visų pirma, CPK 433 str. 1 d. 2 p. nurodyta, jog būtina nurodyti skolininko juridinio asmens kodą, tačiau tuo pačiu prie šio reikalavimo skliausteliuose nurodyta, jog nurodyti asmens kodą būtina tik tuo atveju, jeigu jis yra žinomas. Tuo tarpu TĮEUS aplikacijoje nurodyti skolininko asmens kodą yra būtina, kadangi priešingu atveju sistema blokuos tolimesnį pareiškimo pildymą. Dėl šios priežasties vėlgi yra apribojamas TĮEUS aplikacijos naudojimas, kadangi kreditoriai, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių negalės įrašyti skolininko asmens kodo, automatiškai privalės nutraukti elektroninio pareiškimo pildymą bei kreiptis su įprastu popieriniu pareiškimu.

Sekantis etapas, kuris seka po duomenų apie skolininką įvedimo į TĮEUS aplikaciją, yra kompetentingo teismo pasirinkimas²⁷. Šis žingsnis yra gerokai palengvintas, kadangi

²⁵ *Ibid*;

²⁶ *Ibid*;

²⁷ *Ibid*;

pati TĖUS aplikacija, remdamasi prieš tai pareiškėjo įvestais duomenimis, automatiškai parenka teisingą teismą. Nėgana to, TĖUS aplikacijoje papildomai sukurta galimybė nurodyti teismą pagal alternatyvų iš anksto abiejų šalių pasirinktą teisingumą. Pažymėtina, jog tokiu atveju kreditorius privalo pateikti skaitmeninę dokumento, patvirtinančio šalių pasirinktą alternatyvų teisingumą, kopiją. Manytina, jog prieš tai aptarta TĖUS aplikacijos savybė, automatiškai parenkanti teisingą teismą, turėtų būti labai pozityviai vertinama pareiškėjų, o ypač – menkas teisinės žinias turinčių pareiškėjų, kadangi būtent TĖUS aplikacijos pagalba teisingumas bus nustatomas visiškai be jokių pareiškėjo pastangų. Papildomai pažymėtina, jog CPK 432¹ str. 2 d. numato, jog Teisingumo ministras, suderinęs su Teisėjų taryba, prireikus gali nustatyti, kad bylas pagal pareiškimus dėl teismo įsakymo išdavimo, kurie paduodami elektroninių ryšių priemonėmis, nagrinėja vienas ar keli konkretūs apylinkės teismai. Kaip nurodo dr. R. Simaitis, Lenkijos pavyzdžiu minėti teismai, kuriuose būtų koncentruojamasi elektroninių pareiškimų dėl teismo įsakymo išdavimu, būtų aprūpinti reikiama technine įranga, didelio pralaidumo elektroniniais ryšiais, turėtų pakankamai apmokyto teisinio ir techninio personalo, kad šios bylos būtų administruojamos kaip galima sparčiau ir efektyviau. Tuo pačiu būtų užtikrintas vieningos praktikos formavimas jau pačioje pirmojoje teismo grandyje.²⁸

Vienas paskutiniųjų žingsnių, būtinų norint pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, yra reikalavimo teksto įvedimas į TĖUS aplikaciją.²⁹ Pažymėtina, jog reikalavimo teksto įvedimo langas yra pakankamai aiškus ir paprastas bei nereikalauja ypatingų gebėjimų. Kaip ir nurodyta CPK 433 str., į minėtą langą reikia įvesti išsiskolinimo (CPK 433 str. 1 d. 3 p.), delspinigių bei sutartinių palūkanų sumas (CPK 433 str. 1 d. 4 p.), procesines palūkanas procentais, advokato pagalbai skirtas išlaidas ir kitas išlaidas. Atkreiptinas dėmesys, jog, kaip reikalauja CPK 433 str. 1 d. 4 bei 5 punktai, TĖUS aplikacijoje nurodžius minėtus reikalavimus kartu prie jų būtina pateikti ir trumpą paaiškinimą. Įvedus visus prieš tai aptartus duomenis, TĖUS aplikacija automatiškai už rengiamą pareiškimą apskaičiuoja žyminį mokesčio dydį. Manytina, jog ši aplinkybė taip pat turėtų būti labai palankiai vertinama, kadangi ypač teisinių žinių bei patirties neturintys asmenys apskaičiuodami žyminį mokestį gali susidurti su tam tikrais sunkumais, kuriems kilti TĖUS aplikacija automatiškai užkerta kelią. Pažymėtina, jog lango pabaigoje būtina nurodyti duomenis apie žyminio mokesčio sumokėjimą.

²⁸ *Cit. op. 6.;*

²⁹ *Cit. op. 24.;*

Vienas iš paskutiniųjų etapų, kurių reikia įveikti siekiant parengti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, yra laikinųjų apsaugos priemonių skilties TĖEUS aplikacijoje užpildymas. Pažymėtina, jog ši skiltis jokių būdu nėra privaloma. Nepaisant to, jei pareiškėjas visgi nuspręstų prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones skolininko atveju, jam reiktų užpildyti tris grafas: pirmoji apie tai, kokių laikinųjų apsaugos priemonių pareiškėjas prašo; antroje reiktų pateikti duomenis apie pareiškėjui žinomą skolininko turtą. Nurodant duomenis apie skolininko turtą reiktų pateikti turto pavadinimą, jo registracijos numerį bei kitus duomenis, kurie galėtų padėti nustatyti bei individualizuoti turtą. Trečiojoje grafoje pareiškėjas privalėtų nurodyti motyvus, kuriais remiantis prašo skolininko atžvilgiu taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

Galiausiai paskutinis elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo pildymo langas yra skirtas priedams prie pareiškimo pridėti.³⁰ Priedai, kaip jau buvo ne kartą minėta, turėtų būti pridedami kaip skaitmeninės dokumentų kopijos. Pažymėtina, jog priedų skaičius yra neribojamas. Įvedus tam tikrą dokumentą reiktų papildomai nurodyti to dokumento pavadinimą bei trumpą komentarą, kokią aplinkybę ir / ar aplinkybes pridėtas dokumentas patvirtina.

Atlikus visus aukščiau nurodytus veiksmus galima peržiūrėti užpildytą pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo.³¹ Tuo atveju, jei randama tam tikrų neatitikimų ar klaidų, visuomet galima grįžti atgal į tam tikrą pareiškimo pildymo etapą bei atlikti būtinus pataisymus. Tuo atveju, jei patikrinus pareiškimą nebelieka būtinybės atlikti tam tikrų pataisymų, lieka tik pasinaudojant kvalifikuotu elektroniniu parašu pasirašyti užpildytą pareiškimo formą bei pateikti ją teismui. Pažymėtina, jog tuo atveju, jei dėl tam tikrų priežasčių, pvz., dar nėra sumokėtas žyminis mokestis už pareiškimą, užpildyto pareiškimo nenorima siųsti teismo raštinei, galima išsaugoti užpildytą pareiškimo formą darbo vietoje ir praėjus laikui jį pasirašyti kvalifikuotu elektroniniu parašu bei išsiųsti kompetentingo teismo raštinei. Neišsiųstą pareiškimą taip pat galima redaguoti tokia pačia tvarka, kokia pareiškimo forma buvo pildoma iš pat pradžių.

Tuo atveju, jeigu elektroninis pareiškimas dėl teismo įsakymo išdavimo yra pasirašytas bei pateiktas kompetentingam teismui, TĖEUS aplikacija automatiškai tokiam pareiškimui suteikia numerį, kurių pareiškėjas gali matyti TĖEUS aplikacijoje. Negana to,

³⁰ *Cit op. 23;*

³¹ *Ibid;*

nurodytoje aplikacijoje pareiškėjas taip pat gali matyti ir pateikto pareiškimo išnagrinėjimo rezultatus.

Atkreiptinas dėmesys, jog Klaipėdos apygardos teisme 2010 metais išnagrinėtos 1743 pirmosios instancijos bylos. Iš jų dėl teismo įsakymo išdavimo – 207 bylos³². 2009 metais nurodytame teisme buvo išnagrinėtos 1672 pirmosios instancijos bylos, iš kurių teismo įsakymo išdavimo – 396 bylos³³. Iš Klaipėdos miesto apylinkės teisme išnagrinėtų 17216 civilinių bylų net 52,45 %, t.y., 7307 sudarė bylos dėl teismo įsakymo išdavimo³⁴. Šiaulių apygardos teisme³⁵ 2011 metais buvo išnagrinėtos 900 pirmosios instancijos bylų, iš kurių dėl teismo įsakymo išdavimo – 79 bylos. Tai sudarė tik 9 % visų teismo išnagrinėtų bylų. Tuo tarpu iš 2010³⁶ metais Šiaulių apygardos teismo nagrinėtų bylų bylos pagal pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo sudarė 18 % tarp visų nagrinėtų bylų. Iš 2223 Kauno apygardos teisme³⁷ išnagrinėtų civilinių bylų buvo išnagrinėtos 273 bylos dėl teismo įsakymo išdavimo. Kauno miesto apylinkės teisme³⁸ per 2011 metus buvo baigtos 20983 civilinės bylos, iš kurių 3677 išnagrinėtos priimant teismo įsakymą. Remiantis nurodytais duomenimis, darytina išvada, jog bylos pagal pareiškimus dėl teismo įsakymo išdavimo sudaro gana didelę dalį visų nagrinėjamų bylų. Manytina, jog tuo atveju, jei pareiškimų dėl teismo įsakymo išdavimo nagrinėjimas būtų perkeltas į elektroninę erdvę, būtų ženkliai taupomos teismų lėšos bei laikas, kurį būtų galima skirti sudėtingesnių bylų nagrinėjimui. Dėl šios priežasties, kaip jau buvo nurodyta, galimybę naudotis TĮEUS moduliu turi turėti kuo didesnis subjektų ratas.

Pažymėtina, jog nei vienas iš aukščiau nurodytų apygardos ar apylinkės teismų nepateikė viešai prieinamos informacijos apie tai, kiek iš nurodytų išnagrinėtų bylų pagal

³² Klaipėdos apygardos teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.klat.lt/lt/klaipedos-apygardos-teismas/veikla-klat/metine-apzvalga-klat/60/p0.html> [žiūrėta 2012-02-20];

³³ Klaipėdos apygardos teismo 2009 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.klat.lt/lt/klaipedos-apygardos-teismas/veikla-klat/metine-apzvalga-klat/59/p0.html> [žiūrėta 2012-02-20];

³³ *Ibid*;

³⁴ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.klat.lt/lt/klaipedos-miesto-apylinkes-teismas/veikla-klpma/metine-apzvalga-klpma/9/p0.html> [žiūrėta 2012-02-20];

³⁵ Šiaulių apygardos teismo 2011 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: http://www.sateismai.lt/lt/58_siauliu_apygardos/58_veikla/58_metine_apzvalga.html [žiūrėta 2012-02-20]

³⁶ Šiaulių apygardos teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: http://www.sateismai.lt/lt/58_siauliu_apygardos/58_veikla/58_metine_apzvalga.html [žiūrėta 2012-02-20];

³⁷ Kauno apygardos teismo 2011 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://kat.lt.server.virtualu.lt/lt/kauno-apygardos-teismas/veikla/veiklos-ataskaitos.html> [žiūrėta 2012-02-20];

³⁸ Kauno miesto apylinkės teismo 2011 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: http://kat.lt.server.virtualu.lt/lt/kauno-miesto-apylinkes-teismas/veikla_230_245/metine-apzvalga_237_251.html [žiūrėta 2012-02-20];

pareiškima dėl teismo įsakymo išdavimo, paduoto naudojant TĮEUS moduliu. Dėl šios aplinkybės darytina išvada, jog arba TĮEUS moduliu yra visiškai nesinaudojama, arba sistema naudojama pernelyg mažai. Nepaisant to, analizuojant Lietuvos Respublikos apygardų bei apylinkių teismų metinius pranešimus, visgi pavyko rasti vieną apylinkės teismą, t.y., Vilniaus miesto 3 apylinkės teismą, kurio 2010 metų metinėje veiklos apžvalgoje³⁹ buvo nurodyta, jog Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas sėkmingai įvaldė ir eksploatavo teismo įsakymo automatizuoto išdavimo modulį, ir tokiu būdu buvo išnagrinėtos apie 120 civilinių bylų dėl teismo įsakymo išdavimo. Kadangi minėtoje apžvalgoje Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas nepateikia duomenų apie tai, kiek per 2010 metus apskritai buvo išnagrinėta bylų pagal pareiškimus dėl teismo įsakymo išdavimo, tačiau bet koku atveju tai rodo, jog TĮEUS modulis ilgainiui taps tik populiariesnis. Papildomai pažymėtina, jog aptartame Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2010 metų metinėje apžvalgoje buvo nurodyta, jog dažniausiai TĮEUS sistema tais metais naudojosi tokios bendrovės kaip TEO LT, AB bei BIGBANK AS filialas Lietuvoje. Atsižvelgus į tai, jog TĮEUS renkasi TEO LT, AB įmonių grupę, kuri yra didžiausia integruotų telekomunikacijų, IT ir televizijos paslaugų teikėja Lietuvoje, manytina jog tai yra TĮEUS sistemos tam tikras įvertinimas.

Papildomai pažymėtina, jog viena iš priežasčių, kuri taip pat turėtų paskatinti naudojimąsi TĮEUS, yra CPK 80 str. 7 d., numatanti, jog už procesinių dokumentų ir jų priedų pateikimą teismui tik elektroninių ryšių priemonėmis, mokama 75 procentai už atitinkamą procesinį dokumentą mokėtinos žyminio mokesčio sumos, bet ne mažiau kaip 10 litų. Remiantis ša nurodyta CPK nuostata, pateikiant pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo naudojantis TĮEUS, bus galima mokėti net 25 procentais mažesnę žyminį mokesį. Manytina, jog ši aplinkybė gali būti tarp tų, kuri labiausiai lems apsisprendimą naudotis TĮEUS.

Apibendrinus aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog TĮEUS aplikacija, kuria naudojantis galima pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, gali būti laikoma puikiu informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos civilinio proceso normų vystymuisi pavyzdžiu, kadangi minėta aplikacija ateityje galimai taps vis populiariesnė bei patrauklesnė. Neabejotinai minėtos aplikacijos pranašumais gali būti laikoma tai, jog ji yra pakankamai lengvai valdoma, ja gali naudotis ir nelabai įgudęs kompiuterio naudotojas. Be to, aiškiu aplikacijos TĮEUS pranašumu įvardintina ir

³⁹Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: http://vilniaus3.teismas.lt/index.php?menu_id=8 [žiūrėta 2012-02-20];

tai, jog ji ženkliai palengvina pareiškimo dėl teismo įsakymo rengimą jokių teisinių žinių neturintiems fiziniams bei juridiniams asmenims, kadangi aplikacija automatiškai parenka konkrečiam pareiškimui teisingą teismą, apskaičiuoja žyminį mokestį.

Nepaisant nurodytų TĮEUS aplikacijos pranašumų ir be anksčiau šiame skyriuje minėtų galimų TĮEUS aplikacijos trūkumų, kaip vienas didžiausių sistemos trūkumų įvardinama tai, jog norint naudotis sistema būtina turėti kvalifikuotą elektroninį parašą. Nors minėto parašo kaina ir yra sąlygiškai nedidelė (98,78 Lt), abejotina, ar fizinis arba juridinis asmuo, besiruošiantis parengti vieną pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, visgi ryšis įsigyti minėtą kvalifikuotą elektroninį parašą. Nepaisant to, TĮEUS aplikacija bus nepakeičiama tarp tų asmenų, kurie verčiasi teisinių paslaugų teikimu, kadangi naudojantis minėta sistema neabejotinai bus taupomas minėtų asmenų laikas.

1.2. Lietuvos ir užsienio valstybių elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymų sistemų lyginamoji analizė

Viena pirmųjų valstybių, kuriose atsirado galimybė elektroniniu būdu pareikšti pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, buvo Austrija. Šioje šalyje ši galimybė atsirado 1999 metais.⁴⁰ Būtina pažymėti, jog Austrijoje pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo procedūra (vok. — *Mahnverfahren*) gerokai skiriasi nuo Lietuvoje nustatytos procedūros. Vienas iš skirtumų yra tai, jog Lietuvoje visiškai nėra ribojamas pareiškimo dėl teismo įsakymo suma, tuo tarpu Austrijos civilinio proceso kodekso⁴¹ 244 str. 1 d. nustato, jog Austrijoje maksimali suma, kurios galima reikalauti reiškiant pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, yra 75 000 EUR. Kitas svarbus aspektas, išskiriantis austrišką pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo procedūrą yra tai, jog, remiantis jau minėtu Austrijos civilinio proceso 244 str., visi ginčai, neviršijantys 75 000 EUR bei atitinkantys minėto 244 str. reikalavimus, privalomai nagrinėjami reiškiant pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo. Vadinasi, skirtingai nei Lietuvoje, Austrijoje pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo procedūra yra privaloma. Dėl nurodytos priežasties neįmanoma objektyviai palyginti elektroninės pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo procedūros populiarumo Lietuvoje ir Austrijoje, kadangi dėl nurodytos procedūros privalomumo būtų

⁴⁰Elektronischer RechtsverkehrElektronische DokumentenvorlageWebzugang zu Justizdokumenten OpenOffice in der Justiz [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://www.edvgt.de/media/Tagung10/Praesentationen/Adorjan.pdf> [žiūrėta 2011-12-10];

⁴¹ Austrijos civilinio proceso kodeksas [interaktyvus], prieiga per internetą: http://www.jusline.at/Zivilprozessordnung_%28ZPO%29.html [žiūrėta 2011-12-10];

pagal pareiškėjų pareiškimus dėl teismo įsakymo išdavimo Austrijoje yra ženkliai daugiau.

Nepaisant nurodytų skirtumų, toliau pateikiama detali Austrijos, Vokietijos bei Lietuvos elektroninių pareiškimų dėl teismo įsakymų išdavimo procedūrų analizė.

Kaip jau buvo minėta, Austrijoje elektroninė pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo procedūra buvo pradėta vystyti gerokai anksčiau nei Lietuvoje. 1983 metais Austrijoje buvo priimti šios šalies civilinio proceso kodekso pakeitimai, sukuriantys pagrindus elektroninei procedūrai atsirasti. Dėl užtrukusių sistemos tobulinimų realiai elektroninė pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistema pradėjo veikti tik 1986 metais, t.y., praėjus net trejiems metams. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvoje nuo sprendimo kurti elektroninę pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistemą priėmimo iki TIEUS modulio paleidimo taip pat praėjo treji metai.

Austriškoji elektroninė sistema buvo vystoma dviem etapais. Visų pirma buvo sukurtas specialus pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo formuliaras. Minėtą formuliarą buvo galima užpildyti tiek elektronine, tiek ne elektronine forma. Užpildžius minėtą formuliarą jį buvo galima pateikti tiek elektroniniu, tiek įprastu būdu.

Dėka didelės informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos Austrijos civilinio proceso normoms bei jų vystymuisi, Austrija yra pasiekusi didelių pasiekimų, kurių dėka teisminiai procesai Austrijoje tapo gerokai greitesni. Atkreiptinas dėmesys, jog nors pareiškimo dėl teismo įsakymo procedūra Austrijoje ir beveik maksimaliai automatizuota, paties pareiškimo dėl teismo įsakymo pagrindumą visgi, kaip ir Lietuvoje, tikrina ne kompiuterio programa, o atitinkamas teismo darbuotojas.

Atkreiptinas dėmesys, jog tuomet, kai atsirado galimybė naudotis elektroninėmis sistemomis, taip pat ir pareikšti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, remiantis Austrijos teismų įstatymo⁴² 89 str. 1 d., galėjo naudotis tik tam tikras apibrėžtas subjektų ratas: advokatai, notarai bei kiti organai, galintys atstovauti teisme. 1994 metais minėtas asmenų ratas buvo praplėstas finansų įstaigomis bei draudimo įmonėmis.

Šiuo metu galiojanti Austrijos teismų įstatymo 89a str. 1 d. numato, jog kiekvienas asmuo gali pateikti elektroninius dokumentus. Visgi, nepaisant to, jog Austrijos teismų įstatymas ir suteikia teisę kiekvienam asmeniui naudotis elektroninėmis sistemomis, tuo pačiu ir pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, siekiant naudotis minėtomis programomis būtina įsigyti specialias kompiuterines programas. Atkreiptinas

⁴² Austrijos teismų įstatymas [interaktyvus], prieiga per internetą: http://www.jusline.at/index.php?cpid=f04b15af72dbf3fdc0772f869d4877ea&law_id=38 [žiūrėta 2012-01-25];

dėmesys, jog minėtų programų kaina prasideda nuo 1 000 EUR. Manytina, jog dėl didelės nurodytos programinės įrangos kainos ja fiziniai bei juridiniai asmenys, neteikiantys teisinių paslaugų, beveik nesinaudoja arba naudojami labai retai. Dėl šios aplinkybės Lietuvoje veikianči TĖEUS sistema yra nepalyginamai pranašesnė, kadangi, kaip jau buvo nurodyta, įdiegti TĖEUS modulį asmeniniame kompiuteryje Lietuvoje galima visiškai nemokamai.

Asmenims, įsigijusiems reikiamą programinę įrangą bei siekiantiems naudotis elektroninėmis sistemomis, tame tarpe ir siekiantiems pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo, Austrijos Teisingumo ministerija išduoda tam tikrą kodą, kurio pagalba asmenims nebereikia kiekvieną kartą įvedinėti tokių duomenų, kaip pareiškėjo vardas, pavardė, adresas bei kt.

Taigi, įsigijus aukščiau aptartą programinę įrangą bei iš atitinkamos kompetentingos institucijos gavus registracijos kodą, galima pradėti naudotis programa bei tokiu būdu pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo. Kaip jau buvo minėta, kadangi prieš naudojantis programine įranga būtina įvesti atpažinimo kodą, įvedus šį kodą vėliau nebereikia papildomai vesti pareiškėjo asmens duomenų. Vėliau pats pareiškimo pildymas yra panašus kaip lietuviškosios TĖEUS. Taip pat būtina įvesti skolininko duomenis, reikalavimo dydį bei kitus reikalingus duomenis. Užpildžius visus būtinus laukelius, pareiškimas yra siunčiamas kompetentingam teismui. Kaip ir TĖEUS, taip ir austriškajame modulyje galima stebėti pareiškimo nagrinėjimo rezultatus, tačiau naudojantis austriškąja sistema dar galima gauti ir patį teismo įsakymą.

Atkreiptinas dėmesys, jog kaip rodo Austrijos Teisingumo ministerijos statistika⁴³, 2010 metais net 93 procentai visų pareiškimų dėl teismo įsakymo išdavimo buvo paduoti naudojantis elektronine teismo įsakymo užsakymo sistema. Pateikti duomenys leidžia daryti išvadą, jog austriškoji elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistema yra patraukli bei ja vartotojai naudojami labai aktyviai.

Beveik visose Vokietijos Federacijos žemėse taip pat yra galimybė pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo. Vokietijos elektroninė pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistema skiriasi nuo Lietuvoje bei Austrijoje naudojamų modulių tuo, jog vokiškoji sistema yra visiškai automatizuota, t.y., Vokietijoje pareiškimas ne tik kad yra pareiškiamas elektroniniu būdu, tačiau minėtas pareiškimas tuo pačiu yra ir elektroniniu būdu išnagrinėjamas. Tuo tarpu, kaip jau buvo nurodyta, tiek

⁴³Austrijos teisingumo ministerija [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.justiz.gv.at/internet/html/default/2c9484852308c2a60123708554d203e7.de.html> [žiūrėta 2012-12-05];

Lietuvoje, tiek Austrijoje pareiškimo pagrįstumo klausimą nagrinėja atitinkami teismo pareigūnai.

Atkreiptinas dėmesys, jog Vokietijoje pareikšti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo galima netgi trimis būdais: į kompiuterio vidinę atmintį įdiegiant specialią programinę įrangą (vok. — *Das DTA-Mahnverfahren*), specialų būdą, skirtą profesionalams (vok. — *Das ProfiMahn*) bei tiesiogiai internetu. Pažymėtina, jog įvertinus prieš tai pateiktą informaciją, darytina išvada, jog Vokietija suteikia daugiausia galimybių pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo. Toliau bus detaliau analizuojamas kiekvienas iš nurodytų būdų.

1.2.1. Procesas dėl teismo įsakymo išdavimo, naudojant duomenų laikmenas

Procesui dėl teismo įsakymo išdavimo naudojant duomenų laikmenas, prašymo dėl teismo įsakymo išdavimo duomenys pateikiami kompetentingam teismui duomenų laikmenose. Dažniausiai teismų praktikoje naudojamos duomenų laikmenos, naudojamos elektroniniams pareiškimams dėl teismo įsakymo, kompaktiniai diskai.⁴⁴

Norint dalyvauti nurodytame elektroninio duomenų laikmenų apsikeitimo procese visų pirma būtina įsigyti atitinkamą programinę įrangą, kurią galima gauti kompetentingam teismui pateikus laisvos formos prašymą. Minėtame prašyme pateikiami asmeniniai duomenys, banko rekvizitai bei įgaliojimą apmokėti pagal inkaso pavedimą. Atkreiptinas dėmesys, jog Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.930 str. d. nustato, jog atsiskaitymai negrynaisiais pinigais atliekami naudojant mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso ir kitas įstatymų nustatytas atsiskaitymų priemones. Pateikiant prašymą, taip pat būtina nurodyti programinės ir techninės įrangos duomenis bei pageidaujamą elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo programinės įrangos modifikacijos laipsnį. Minėtą modifikacijos laipsnį pareiškėjas įsigyja priklausomai nuo to, kokią informaciją jis norėtų gauti iš teismo elektroniniu būdu, kadangi bendravimas tarp teismo ir pareiškėjo vyksta ne tik iš vienos pusės, tai yra, ne tik pareiškėjas teikia informaciją teismui, bet ir atvirkščiai.

Kita svarbi sąlyga siekiant pateikti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo naudojant duomenų laikmenas — teismo elektroninio duomenų apdorojimo įrenginiai turi būti suderinami su pareiškėjo elektroninio duomenų apdorojimo įrenginiais.

⁴⁴SUJECKI, Bartosz. *Das elektronische Mahnverfahren*. Vokietija. Mohr Siebeck GmbH & Co. KG. P. 128;

Siekiant patikrinti būsimo proceso dalyvio naudojamos programinės bei techninės įrangos funkcionalumą ir suderinamumą, vyksta apsiikeitimas bandomosiomis duomenų laikmenomis su pageidaujamu modifikacijos laipsniu.

Galiausiai tuo atveju, jei prašymas leisti dalyvauti elektroninio duomenų laikmenų apsiikeitimo procese patenkinamas, pareiškėjas gauna aštuonių ženklų kodą visiems pareiškėjo ir / arba jo įgalioto asmens duomenims. Gavus kodą, pareiškėjui pakanka vietoje savo asmens duomenų pareiškimuose naudoti šį kodą. Nepaisant to, teismo siunčiamuose raštuose bus matomi išsamūs pareiškėjo duomenys. Be to, kodas suteikia galimybę išduoti inkaso įgaliojimą kompetentingam teismui piniginių sumų nurašymui iš pareiškėjui priklausančios finansų įstaigos sąskaitos, kad teismo kasa galėtų automatiškai atskaityti susidariusias teismo išlaidas bei žyminį mokesį už pareiškimą.

Naudojimasis nagrinėjama sistema yra labai paprastas. Pareiškėjas, norėdamas gauti teismo įsakymą dėl skolos išieškojimo, naudodamasis į savo asmeninio kompiuterio vidinę atmintį įdiegtą programinę įrangą užpildo elektroninės formos prašymą išduoti teismo įsakymą. Užpildytą prašymą pareiškėjas įrašo į jo pasirinktą duomenų laikmeną. Kartu su į duomenų laikmeną įrašytu pareiškimu, pridedamas pasirašytas lydraštis, kuriame teismui suteikiama galimybė patikrinti, ar visi duomenų laikmenoje esantys prašymai yra tinkamai įrašyti ir apdoroti. Galiausiai, duomenų laikmenos kartu su lydraščiu paštu siunčiamos kompetentingam teismui. Po to duomenų laikmenose esantys prašymai perkeliama į teismo kompiuterinę sistemą ir tvarkomi.

Palyginus prieš tai aptartą Vokietijoje naudojamą pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistemą su Lietuvoje veikiančiu TĮEUS moduliui, darytina išvada, jog TĮEUS yra nepalyginamai patrauklesnė vartotojams dėl savo paprastumo bei efektyvumo. Tokia išvada darytina remiantis tuo, jog reikalavimai, siekiantiems naudotis TĮEUS yra kur kas paprastesni, nei kad aptartos vokiškosios sistemos. Kaip jau buvo minėta, norint naudoti TĮEUS, pakanka minimalius reikalavimus atitinkančios kompiuterizuotos darbo vietos, papildomos programinės įrangos bei kvalifikuoto elektroninio parašo. Atkreiptinas dėmesys, jog visą papildomą programinę įrangą galima tiesiogiai parsisiųsti iš TĮEUS modulio elektroninio puslapio, o papildomos programinės įrangos įdiegimas trunka vos keletą minučių. Be to, paties teismo įsakymo parengimas užtrunka iki 30 minučių. Tuo tarpu naudojantis aptarta Vokietijoje esančia sistema, net ir parengus pareiškimą, būtina jį visų pirma išsaugoti pasirinktoje laikmenoje, tuomet parengti lydraštį ir tik tuomet pareiškimas būna paruoštas išsiuntimui. Negana to, norint išsiųsti parengtą pareiškimą dėl teismo įsakymo bet kokių atveju būtina naudotis įprastu paštu. Nepaisant nurodytų

Vokietijoje veikiančios sistemos trūkumą, manytina, jog žymus vokiškosios sistemos pranašumas yra tai, jog naudojantis minėta sistema galima išduoti teismui inkaso įgaliojimą, kad būtų apmokėtas žyminis mokestis už pareiškimą. Apibendrinus nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jo TĖEUS sistema yra patrauklesnė bei pranašesnė už aptartą vokiškąją sistemą. Nepaisant to, vokiškoji sistema taip pat turi pranašumų, kuriuos įdiegus į TĖEUS modulį, jis taptų dar patrauklesnis bei efektyvesnis.

1.2.2. ProfiMahn procesas dėl teismo įsakymo išdavimo

ProfiMahn sistema suteikia galimybę apsikeisti duomenimis elektroniniu būdu internete daugiausia profesionaliems teisinės paslaugas teikiantiems vartotojams. Siekiant naudotis ProfiMahn reikalinga ne tik atitinkama programinė ir techninė įranga, tačiau ir kvalifikuoto elektroninio parašo kortelė su patvirtintu parašu bei kortelės skaitytuvas. Be to, būtina pateikti prašymą dalyvavimui elektroniniame duomenų apsikeitime. Kaip ir išduodant leidimą dalyvauti procese dėl teismo įsakymo išdavimo procese, naudojant duomenų laikmenas, tikrinamas pareiškėjo naudojamos programinės įrangos suderinamumas su teismo naudojama programine įranga. Jei išduodamas leidimas dalyvauti ProfiMahn procese, pareiškėjas ir šiuo atveju gauna asmeninį kodą. Papildomai pareiškėjui įrengiama elektroninė pašto dėžutė, kurioje kaupiami jam adresuojami teismo pranešimai. Prašymą leisti dalyvauti elektroninio duomenų apsikeitimo procese reikia teikti atskirai kiekvienam teismui. Naudodamasis ProfiMahn moduliu, pareiškėjas gali rengti ne tik pareiškimus dėl teismo įsakymo išdavimo, tačiau ir ieškininius pareiškimus, kurie, naudojant atitinkamą programinę įrangą, pasirašomi kvalifikuotu elektroniniu parašu bei elektroninio ryšio priemonėmis perduodami kompetentingam teismui. Pareiškėjas į savo kompiuterį gauna elektroninio perdavimo protokolą. Kartu su duomenų rinkinio perdavimu elektroninėje pašto dėžutėje automatiškai įvyksta sukauptų teismo pranešimų perdavimas pareiškėjui. Kai dokumentinio proceso duomenų rinkiniai patenka į teismą, juos tvarko teismo kompiuterinė sistema. Po to pareiškėjui perduodamas patvirtinimas apie pasirengimą nagrinėti pareiškimo pagrindumą.⁴⁵

Įvertinus aukščiau pateiktas aplinkybes, darytina išvada, jog ProfiMahn modulis yra labai panašus į TĖEUS modulį. Kaip jau buvo minėta, ProfiMahn skirta profesionaliems vartotojams, kadangi siekiant naudotis minėta sistema būtina atitikti aukštus reikalavimus, vienas kurių yra privalomas kvalifikuoto elektroninio parašo turėjimas.

⁴⁵ *Ibidem*;

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad norint naudotis Lietuvoje veikiančiu TĮEUS moduliu taip pat būtina naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu, tačiau skirtingai nei Vokietijoje, Lietuvoje TĮEUS modulis yra vienintelis būdas, kuriuo naudojantis galima pareikšti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo. Kaip jau buvo minėta, manytina, jog minėtas reikalavimas yra laikytinas TĮEUS modulio trūkumu, kadangi dėl tokio reikalavimo yra ribojamas galimų pareiškėjų ratas.

1.2.3. Pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo padavimas internetu

Paskutinis būdas, kuriuo galima pasinaudoti Vokietijoje siekiant pareikšti elektroninį pareiškimą dėl teismo įsakymo, yra vadinamasis Online pareiškimas. Minėtas būdas yra skirtas tam, jog ir tie pareiškėjai, kurie nėra teisės praktikais bei pareiškimus dėl teismo įsakymo išdavimo teikia labai retai, turėtų galimybę pradėti procesą elektroniniu būdu.⁴⁶ Šios nemokamo naudojimo internete paslaugos pagalba pareiškėjas gali, iš vienos pusės, parašyti prašymą, jį išspausdinti ir tradiciniu keliu įteikti kompetentingam teismui. Iš kitos pusės, sistema suteikia galimybę užpildžius prašymą įteikti jį teismui elektroniniu būdu. Minėtos sistemos ypatumas toks, kad pareiškėjui rengiant prašymą visi reikalingi žingsniai paaiškinami, be to, po kiekvienos duomenų įvesties vyksta įvestų duomenų patikra. Tai padeda ir neturintiems teisinės patirties asmenims dalyvauti dokumentiniame procese, nesinaudojant teisine pagalba iš šalies, taip pat tokiu būdu sumažinami bylos nagrinėjimo kaštai. Be to, duomenų pagrįstumo kontrolė padeda įteikti teismui prašymus be klaidų taip sutrumpinant pateikto pareiškimo nagrinėjimo laiką. Prašymo paruošimui internete reikalingas tik kompiuteris ir internetinė prieiga. Jei naudojama tik prašymo spausdinimo versija, papildomai reikalingas oficialus blankas bei atitinkama programinė įranga. Elektroniniam prašymo įteikimui reikalingos specialios programinės įrangos bei kvalifikuoto elektroninio parašo kortelė su patvirtintu parašu ir galiausiai kortelės skaitytuvas. Pirmiausia prašymo teikėjas turi užpildyti prašymą dėl teismo įsakymo išdavimo savo kompiuterio ekrane. Po to, jei jis naudoja įprastinį prašymo būdą, jis gali pats jį išspausdinti ir įteikti kompetentingam teismui. Jei pasirenkamas elektroninis prašymo įteikimo būdas, pareiškėjas turi ant užpildyto prašymo uždėti elektroninį parašą ir taip pat įteikti kompetentingam teismui. Po pateikimo teismo kompiuterinė sistema patvirtina prašymo gavimą. Papildomai kartu su galimybe pateikti prašymą, naudojant oficialų blanką, atsirado galimybė pateikti prašymą brūkšninio kodo formatu. Tam

⁴⁶ *Ibidem*;

prašymai užpildomi interneto puslapyje www.online-mahntrag.de ir išspausdinami ant balto standartinio popieriaus kaip įprastas pareiškimas arba kaip brūkšninis kodas. Pateikus brūkšniniu kodu autorizuotą pareiškimą teismui, pareiškimas elektroniniu skaitytuvu įkeliamas į teismo kompiuterinę sistemą.⁴⁷

Išanalizavus nurodytus duomenis, darytina išvada, jog Online pareiškimo modulis dėl itin mažų reikalavimų yra labiausiai pritaikytas eiliniams, ypatingų teisinių žinių neturintiems vartotojams. Manytina, jog vienu didžiausiu nurodytos sistemos pranašumu yra laikytina tai, jog norint naudoti modulio pakanka turėti kompiuterizuotą darbo vietą bei interneto ryšio prieigą. Negana, norint naudotis nurodytu moduliu, nėra imperatyvaus reikalavimo naudoti kvalifikuotą elektroninį parašą. Tuo tarpu siekiant pasinaudoti Lietuvoje veikiančia TIEUS sistema, būtina naudotis kvalifikuotu elektroniniu parašu, kadangi be jo netgi neleidžia pradėti elektroninio pareiškimo pildymo procedūros.

1.2.1. Elektroninis prašymų tvarkymas

Pateikti pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo Vokietijoje galima naudojantis ne tik vienu iš aukščiau aptartų elektroninių būdų, tačiau ir įprastu tradiciniu būdu. Tam, kad tokius prašymus teismo kompiuterinės sistemos galėtų tvarkyti kuo labiau mažinant laiko sąnaudas, tradiciniu būdu parengti pareiškimai dėl teismo įsakymo išdavimo daugelyje teismų įkeliami naudojant didelio našumo skaitytuvus su specialia ženklų atpažinimo programa. Minėto skaitytuvo pagalba į teismo vidinę kompiuterinę sistemą įkelti pareiškimai yra tvarkomi naudojant tokią pačią programinę įrangą, kuri naudojama procese dėl teismo įsakymo išdavimo naudojant duomenų laikmenas.

Apibendrinus aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog Vokietijoje veikia net kelios elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistemos, kurios yra pritaikytos labai plačiam potencialių pareiškėjų ratui. Manytina, jog tai yra laikytina neabejotinu Vokietijoje veikiančių sistemų pranašumu, kadangi iš esmės bet koks pareiškėjas, nepriklausomai nuo jo teisinio išprusimo, gali rasti sau labiausiai priimtina elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo būdą. Manytina, jog Vokietijoje veikiančios elektroninio pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo sistemos yra puikus pavyzdys ir Lietuvai.

⁴⁷ *Ibidem*;

2. Procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulis

A. Driukas bei V. Valančius nurodo, jog viena pagrindinių šalių teisių civiliniame procese yra teisė būti išklaustyta. Teismas gali priimti sprendimą tik atidžiai išklausęs abi ginčo šalis. Siekiant užtikrinti teisės būti išklaustyta principo įgyvendinimą, CPK detaliam reglamentuojama teismo šaukimų, pranešimų ir kitokių procesinių dokumentų įteikimo šalims bei kitiems suinteresuotiems asmenims tvarka.⁴⁸ Atsižvelgiant į didelę tinkamo ir savalaikio procesinių dokumentų įteikimo bei pateikimo svarbą, kaip jau buvo nurodyta, kitas modulis, kurį Teismų taryba nutarė sukurti, buvo procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulis. Šio modulio dėka buvo siekiama pagreitinti civilinių bylų nagrinėjimą bei tuo pačiu taupyti proceso šalių bei teismo lėšas.

Išanalizavus 2011-06-21 Lietuvos Respublikos Seimo priimtą CPK pakeitimo ir papildymo įstatymą⁴⁹, įsigaliojusį 2011-10-01, jame nėra kalbama apie atskiro procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvio modulio sukūrimą. Nepaisant to, nurodytoje naujoje CPK redakcijoje be kitų pakeitimų buvo priimtas visiškai naujas XI skyriaus ketvirtasis skirsnis pavadinimu „Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimas teismo procese“.

2.1 Procesinių dokumentų sąvoka

Visi procesiniai dokumentai plačiuoju požiūriu atsižvelgiant į juos sukūrusį subjektą gali būti skirstomi į šalių (vadinamuosius ir byloje dalyvaujančių asmenų) ir teismo procesinius dokumentus.⁵⁰

CPK 110 str. 1 d. nurodyta, jog dalyvaujančių byloje asmenų procesiniais dokumentais yra laikytini šių asmenų ieškiniai, prašymai, pareiškimai, priešieškiniai, atsiliepimai į ieškinius ar priešieškinius, dublikai (ieškovo atsiliepimai į atsakovo pareikštą atsiliepimą), triplikai (atsakovo atsiliepimai į dubliką), atskirieji, apeliaciniai ir kasaciniai skundai ir atsiliepimai į šiuos skundus, kiti dokumentai, kuriuose rašytinio proceso metu pareikšti dalyvaujančių byloje asmenų prašymai, reikalavimai, atsikirtimai ar paaiškinimai.

⁴⁸ *Cit. op. 5;*

⁴⁹ *Cit. op. 1;*

⁵⁰ *Cit. op. 5;*

CPK 116 str. 1 d. nurodyta, jog teismo procesiniai dokumentai (sprendimai, įsakymai, nutartys, nutarimai, rezoliucijos, teismo posėdžio protokolai, šaukimai ir pranešimai) yra proceso metu teismo priimti dokumentai.

Kalbant apie reikalavimus, keliamus dalyvaujančių byloje asmenų procesinių dokumentų formai ir turiniui, pažymėtina, jog ankstesnėje CPK redakcijos, galiojusios iki 2011-09-30⁵¹, 111 str. 2 d. 2 p. buvo numatyta, jog tuo atveju, jei asmuo pageidavo, kad procesiniai dokumentai jam būtų įteikti per telekomunikacijų galinį įrenginį, toks asmuo privalėjo nurodyti tokio telekomunikacijų galinio įrenginio adresą. Kaip žemiau bus nurodoma, dabar galiojančioje CPK redakcijoje yra panaikinta ši taip Lietuvoje ir neprigijusi norma.

2.2 Procesinių dokumentų įteikimas

Ankstesnėje CPK redakcijoje, galiojusioje iki 2011-09-30⁵², kalbant apie procesinių dokumentų įteikimą, 117 str. 1 d. buvo nustatyta, jog teismas procesinius dokumentus įteikia registruotu paštu, per antstolius, kurjerius, kitais CPK nurodytais būdais, o įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytais atvejais – telekomunikacijų galiniais įrenginiais. Procesinius dokumentus įteikti per telekomunikacijų galinius įrenginius galima dalyvaujančio byloje asmens sutikimu.

Iki 2011-09-30 galiojusios CPK redakcijos 124 str. 2 d. buvo numatyta, jog atsisakymas priimti šaukimą ar ieškinio nuorašą arba pasirašyti apie jų gavimą pažymoje prilyginamas jų įteikimui, išskyrus atvejus, kai įteikiama jau minėto 117 straipsnio 2 dalyje numatytu būdu. Kaip nurodo dr. R. Simaitis⁵³, prieš tai nurodytas reguliavimas iš principo reiškė, kad teismas, siekdamas įteikti procesinius dokumentus dalyvaujančiam byloje asmeniui elektroninio ryšio priemonėmis, visuomet tam konkrečiam atvejui turi gauti ir į konkrečią bylą įsegti konkretaus dalyvaujančio byloje asmens sutikimą. Nesant tokio sutikimo, procesinių dokumentų įteikimas elektroninėmis priemonėmis tapdavo problemiškas. Tęsdamas toliau dr. R. Simaitis nurodo, jog iki pat 2009 metų teismai praktiškai tokia galimybe nesinaudodavo arba naudodavosi itin retai. Tik 2009 metais, teismams pajutus didelį lėšų stygių siuntinėti pašto korespondenciją, pavieniai teismai ir

⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso redakcija, galiojusi iki 2011-09-30. Valstybės žinios 2002, Nr. 36-1340;

⁵² *Ibid*;

⁵³ *Cit. op.* 6;

teisėjai pradėjo eksperimentuoti, siųsdami teismo pranešimus ar nutartis atskirais procesiniais klausimais elektroniniu paštu ar faksu.

Pažymėtina, jog dabar galiojančioje CPK redakcijoje nebeliko aukščiau aptarto reglamentavimo, jog asmuo, pageidaujantis, kad procesiniai dokumentai jam būtų įteikti per telekomunikacijų galinį įrenginį, privalo nurodyti tokio telekomunikacijų galinio įrenginio adresą. Vietoje minėtos CPK nuostatos atsirado visiškai naujas CPK 111 str. 2 d. 3 p., kuris nustatė, jog dalyvaujančių byloje asmenų procesiniuose dokumentuose be kita ko turi būti nurodomas procesinių dokumentų įteikimo dalyvaujančiam byloje asmeniui būdas, adresas pašto korespondencijos siuntoms, kai jis nesutampa su gyvenamosios vietos arba buveinės adresu.

Negana to, šiuo metu galiojančioje CPK redakcijoje atsirado visiškai naujas XI skyriaus ketvirtasis skirsnis, kurio 175¹ str. 2. d. yra nurodyta, jog procesiniai dokumentai teismui gali būti pateikiami elektroninės formos elektroninių ryšių priemonėmis. Procesinių dokumentų pateikimo teismui elektroninių ryšių priemonėmis tvarką ir formą nustato Teisingumo ministras. Taigi, įsigaliojus naujajai CPK redakcijai, dėka informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos civilinio proceso normoms, buvo žengtas visiškai naujas žingsnis, kuris, kaip jau buvo minėta, prisidės prie proceso ekonomiškumo bei operatyvumo principų įgyvendinimo bei prie vadinamojo e-teisingumo formavimosi Lietuvoje. Manytina, jog galimybė pateikti procesinius dokumentus elektroninio ryšio priemonėmis bus neabejotinai pranašesnė už įprastą pateikimą naudojantis įprastu paštu. Visų pirma, teikiant dokumentus elektroninio ryšio priemonėmis bus taupomos proceso šalių bei teismo lėšos. Antra, elektroninio ryšio priemonėmis siunčiami dokumentai kur kas greičiau pasieks siuntimo tikslą, nei kad siunčiant įprastu paštu, kadangi elektroniniu paštu išsiųsti duomenys pasiekia per laikotarpį nuo dviejų sekundžių iki dviejų minučių, priklausomai nuo siunčiamų duomenų kiekio. Trečias labai svarbus elektroninių ryšių priemonių naudojimo pranašumas, neatsiejamai susijęs su prieš tai minėtu, yra tai, jog dėkų nurodytų priemonių teisminiai procesai neabejotinai taps koncentruotesni.

Atkreiptinas dėmesys, jog siekiant naudotis elektroninių ryšių priemonėmis, naujoji CPK redakcija numatė ir naujus reikalavimus, keliamus dokumentams, kuriuos siekiama pateikti elektroninių ryšių priemonėmis. Remiantis CPK 175¹ str. 3 d. nurodyta, jog procesiniame dokumente, pateikiamame teismui elektroninių ryšių priemonėmis, be šio CPK 111 straipsnyje nustatytų reikalavimų, turi būti:

- 1) dalyvaujančių byloje asmenų elektroninio pašto adresai, telefono ir fakso numeriai, kitų turimų elektroninių ryšių priemonių adresai, pareiškėjui žinomi kitų dalyvaujančių byloje asmenų elektroninio pašto adresai, telefono ir fakso numeriai, kitų turimų elektroninių ryšių priemonių adresai;
- 2) asmenų, kuriems CPK nenustatyta pareiga gauti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, pageidavimai dėl procesinių dokumentų įteikimo elektroninių ryšių priemonėmis. Asmenys, kuriems CPK nustatyta pareiga gauti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, taip pat asmenys, kurie išreiškia pageidavimą gauti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, privalo nurodyti savo elektroninio pašto adresus, telefono ir fakso numerius, kitų turimų elektroninių ryšių priemonių adresus.

CPK 175¹ str. 6 d. nurodyta, jog tuo atveju, kai procesinis dokumentas teismui teikiamas elektroninių ryšių priemonėmis, asmens tapatybė patvirtinama Teismų įstatymo⁵⁴ nustatyta tvarka. Teismų įstatymo 37¹ str. 3 d., kuri kaip ir minėta CPK nuostata įsigalios tik nuo 2013-01-01, nurodo, jog asmenys, teikiantys procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, turi juos pasirašyti saugiu elektroniniu parašu arba savo asmens tapatybę patvirtinti kitais būdais (per elektroninės bankininkystės sistemas ir pan.), arba užsiregistruoti teismų informacinėje sistemoje. Vadinasi, asmeniui, siekiančiam elektroniniu būdu pateikti vieną ar kitą procesinį dokumentą teismui, minėtas asmuo privalės naudotis bent vieną iš nurodytų būdų, kadangi priešingu atveju būtų pažeidžiami procesiniam dokumentui keliami autentiškumo reikalavimai.

1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos nurodo, jog elektroninis parašas yra atitinkama elektronine forma pateikti duomenys, kurie yra prijungti (įterpti) ar logiškai susieti su kitais elektroniniais duomenimis ir gali būti naudojami kaip autentifikavimo priemonė.⁵⁵ Svarbiausia elektroninio parašo savybė yra tai, jog remiantis elektroniniu parašu galima nustatyti asmenį, pasirašiusį vieną ar kitą dokumentą,⁵⁶ arba, kitaip tariant, autentifikuoti pasirašantį asmenį. Kaip jau buvo minėta, elektroninius dokumentus bus

⁵⁴ *Cit. op. 22.*

⁵⁵ 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos, 1 straipsnis (OL, 2000 L 013, p. 0012 – 0020);

⁵⁶ SAULIŪNAS, Darius. Elektroninis parašas: evoliucija ar revoliucija? *Justitia*, 2000, Nr. 3, psl. 28;

galima autorizuoti naudojant ne bet koki elektroninį parašą, tačiau tik kvalifikuotą elektroninį parašą. Europos Parlamento ir Tarybos Elektroninio parašo pagrindų direktyva bei ją Lietuvoje įgyvendinantis Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas kvalifikuotam elektroniniam parašui numato keturis reikalavimus: unikalumas (parašas vienareikšmiškai susietas su pasirašančiu asmeniu), identifikavimas (leidžia identifiikuoti pasirašantį asmenį), saugumas (parašas sukurtas priemonėmis, kurias gali tvarkyti tik pasirašantis asmuo savo valia) ir integralumas (parašas susijęs su pasirašytais duomenimis taip, kad bet koks pasikeitimas yra pastebimas).

Praktiškai elektroninis parašas yra labai panašus į vadinamąjį PIN kodą (angl. *Personal Identification Number*). Šį kodą asmuo įveda į bankomatą, kad bankas galėtų atlikti tam tikras pinigines operacijas su šio asmens sąskaita. Su tokio kodo pagalba asmuo yra identifikuojamas ir laikoma, kad būtent jis yra pasirengęs paimti iš bankomato grynuosius pinigus.⁵⁷

Atkreiptinas dėmesys, jog nors Lietuvos įstatymų leidėjas ir nurodė, jog šalys gali pateikti procesinius dokumentus naudodamiesi elektroninėmis ryšio priemonėmis, tačiau jis visiškai nedetalizavo šių priemonių nurodydamas, jog minėtus būdus bei pačią naudojimosi tvarką nustatys Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro nustatyta tvarka naudodami elektroninių ryšių priemones. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo⁵⁸ 3 str. 13 p. nustato, jog elektroninių ryšių ištekliai Lietuvoje yra laikomi radijo dažniai (kanalai), telefono ryšio numeriai ir kiti elektroninių ryšių tinklų identifikatoriai, įskaitant radijo šaukinius, orbitinius išteklius, įskaitant padėtį geostacionarioje orbitoje, taip pat kitus išteklius, reikalingus elektroninių ryšių veiklai vykdyti, elektroninių ryšių tinklams arba radijo ryšio įrenginiams ar galiniams įrenginiams naudoti, elektroninių ryšių paslaugoms teikti. Manytina, jog nustatydamas elektroninių ryšio priemonių naudojimosi tvarką, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras pasirinks vieną iš prieš tai nurodytų elektroninių išteklių.

CPK 175¹ str. 9 d. suteikė teisę ne tik proceso dalyviams procesinius dokumentus pateikti naudojantis elektroninio ryšio priemonėmis, tačiau ir teismui minėtus dokumentus teikti proceso šalims. Pažymėtina, jog CPK nėra nurodyta, jog asmuo, elektroninio ryšio priemonėmis gavęs teismo siųstus procesinius dokumentus, privalo vienokiu ar kitokiu būdu pranešti apie dokumentų įteikimą. CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto 124 str. 4 d. visgi buvo numatyta, jog tuo atveju, kuomet teismo

⁵⁷ *Cit. op. 57;*

⁵⁸ *Cit. op. 4;*

šaukimas ar ieškinio (pareiškimo, skundo, atsiliepimo į ieškinį, dubliko ar kito paruošiamojo dokumento, į kurį priešinga šalis turi atsiliepti), apeliacinio (atskirojo) skundo, kasacinio skundo kopija įteikiami elektroninių ryšių priemonėmis, gavėjas per teismo nustatytą terminą privalo patvirtinti, kad atitinkamą procesinį dokumentą gavo. Nepaisant pateiktos CPK projekto nuostatos, priimant minėtą pakeitimo ir papildymo įstatymą buvo palikta viena bendro pobūdžio nuostata, numatyta CPK 175¹ str. 9 d., jog procesinių dokumentų įteikimo elektroninių ryšių priemonėmis tvarką ir formą nustato Teisingumo ministras.

Atsiradus galimybei procesinius dokumentus teismui pateikti naudojantis elektroninio ryšio priemonėmis, kilo ir papildomai su tuo susijusių klausimų. Vienas svarbiausių klausimų yra įteikimo laikas. Atsakant į nurodytą klausimą, būtina vadovautis CPK 175¹ str., kurio 8 d. nustato, jog tuo atveju, jeigu procesiniai dokumentai išsiųsti elektroninių ryšių priemonėmis iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulio minučių, procesinis terminas nelaikomas praleistu. Tuo tarpu to paties straipsnio 10 d. nurodo, kad įteikiant dalyvaujančiam byloje asmeniui procesinį dokumentą elektroninių ryšių priemonėmis, procesinio dokumento įteikimo dalyvaujančiam byloje asmeniui diena laikoma po procesinio dokumento išsiuntimo dienos einanti darbo diena. Manytina, jog nurodyta CPK nuostata turėtų būti itin gerai vertinama teisės praktikoje, kadangi esant minėtam reglamentavimui terminai, per kuriuos šalys yra įpareigosotos pateikti tam tikrus procesinius dokumentus (pvz. CPK 142 str. 1 d. numatytas ne trumpesnis kaip keturiolikos ir ne ilgesnis kaip trisdešimties dienų terminas atsiliepimams į ieškinį pareikšti), pailgės viena diena. Pavyzdžiui, jei atsakovui X teismo pranešimas apie įpareigojimą per 14 dienų pateikti atsiliepimą į ieškovo Y ieškinį buvo išsiųstas balandžio 1 d., remiantis CPK 175¹ str. 10 d. bus laikoma, kad pranešimo įteikimo diena yra balandžio 2 d. Taigi, paskutinė diena, kurią atsakovas X galės pateikti atsiliepimą į ieškovo Y ieškinį, bus balandžio 16. Tuo tarpu, jei teismo pranešimas apie įpareigojimą pateikti atsiliepimą į ieškovo Y ieškinį atsakovui X būtų siunčiamas įprastu būdu nenaudojant informacinių bei elektroninių ryšių technologijų, remiantis CPK 123 str. 5 d. numatančia, jog procesinio dokumento įteikimo diena yra laikoma ta diena, kurią ir buvo įteiktas dokumentas, įteikimo diena būtų laikoma balandžio 1. Tokiu atveju paskutinė diena, kurią atsakovas X galėtų pateikti atsiliepimą į ieškovo Y ieškinį, būtų laikoma ne balandžio 16 d., kaip kad buvo nurodyta, o balandžio 15 d., t.y., viena diena anksčiau, nei kad teikiant dokumentus naudojant elektroninių ryšių priemones.

Apibendrinus manytina, jog prieš tai aptarta CPK 175¹ str. 10 d. nuostatos turėtų būti palankiai vertinamos teisės praktikų bei teisinės paslaugas teikiančių subjektų.

Kitas aspektas, susijęs su informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtaka civilinio proceso normų vystymuisi, atsiradęs šiuo metu galiojančioje CPK redakcijoje yra tai, jog pateikiant procesinius dokumentus naudojantis vien tik elektroninių ryšių priemonėmis, bus mokamas net 25 procentais mažesnis žyminis mokestis. CPK 80 str. 7 d. numato, jog CPK 80 str. nurodytus procesinius dokumentus ir jų priedus pateikiant teismui tik elektroninių ryšių priemonėmis, mokama 75 procentai už atitinkamą procesinį dokumentą mokėtinos žyminio mokesčio sumos, bet ne mažiau kaip 10 litų. Manytina, jog ši aplinkybė turėtų paskatinti civilinėje byloje dalyvaujančius asmenis kuo aktyviau naudoti elektroninių ryšių technologijas, kadangi naudojantis jomis bus aiškiai patiriama nauda, kuri esant nurodytam reglamentavimui bus labai lengvai apskaičiuojama.

Įvertinus aukščiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog Lietuvos įstatymų leidėjas sistemingai siekia, jog civiliniame procese būtų įtvirtinti dar 2006 m. Teismų tarybos užsibrėžti tikslai sukurti atskirą procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulį. Svarbiausias žingsnis siekiant galutinai įdiegti informacinių bei elektroninių ryšių technologijas į civilinį procesą buvo žengtas ir nuo 2011-10-01 galiojančioje CPK redakcijoje yra nurodyta, jog šalis turi teisę pareikšti teismui procesinius dokumentus naudodamiesi elektroninių ryšių priemonėmis. Negana to, įstatymų leidėjas, numatydamas skatinimą už informacinių bei elektroninių ryšių technologijų naudojimą teismo proceso metu, aiškiai demonstruoja savo palankumą informacinių bei elektroninių ryšių naudojimui civiliniame procese.

Pažymėtina, jog toliau magistro darbe pateikiama procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų bei kitų proceso dalyvių būdų, naudojamų užsienio šalyse, analizė.

2.3 Užsienio valstybėse naudojamų procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismo bei kitų proceso dalyvių pristatymas

Vokietijoje galimybė pateikti procesinius dokumentus naudojantis elektroninio ryšio priemonėmis atsirado 2001 metais, kuomet 2001-08-01 įsigaliojo naujoji Vokietijos civilinio proceso kodekso redakcija, kurios 130a str. 1 d. nuostatos suteikė teisę pateikti procesinius dokumentus teismui naudojantis elektroninio ryšio priemonėmis. To paties kodekso 130b str. suteikė tokią pačią teisę teismams bei antstoliams. Abiem nurodytais

atvejais minėti Vokietijos civilinio proceso straipsniai nurodo, jog naudojant elektroninio ryšio priemones bus galima pateikti tik kvalifikuotu elektroniniu parašu. Atkreiptinas dėmesys, jog, kaip jau buvo minėta, Lietuvoje Teismų įstatymo 37¹ str. 3 d. numato, jog elektroninių ryšių priemonėmis pateikiant procesinius dokumentus būtina pasirašyti juos saugiu elektroniniu parašu arba savo asmens tapatybę patvirtinti kitais būdais (per elektroninės bankininkystės sistemas ir pan.) Įvertinus nurodytas aplinkybes, darytina išvada, jog Lietuvoje galiojantis procesinių dokumentų pateikimo naudojant elektroninio ryšio priemones reglamentavimas palyginus su Vokietijoje galiojančiu reglamentavimu suteikia platesnes dokumentų autorizavimo galimybes. Manytina, jog ši aplinkybė turėtų būti vertinama kaip Lietuvoje galiojančio reglamentavimo pranašumas, kadangi dėl to platesnis ratas subjektų, siekiančių elektroniniu būdu pateikti procesinius dokumentus, galės dalyvauti procesinių dokumentų mainuose.

Įsigaliojus prieš tai nurodytiems Vokietijos civilinio proceso kodekso pakeitimams bei kitiems būtiniams įstatymo pakeitimams, buvo sukurtas atskiras procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulis (vok. „*Elektronisches Gerichts- und Verwaltungspostfach EGVP*“)⁵⁹, kuriuo naudojantis atsirado galimybė tiek pateikti elektroninius procesinius dokumentus teismui, tiek ir gauti procesinius dokumentus iš teismo. Kaip ir nurodė Vokietijos civilinio proceso kodekso nuostatos, norint pateikti tam tikrą elektroninį dokumentą buvo būtina pasirašyti jį kvalifikuotu elektroniniu parašu.

Atkreiptinas dėmesys, jog Vokietijos civilinio proceso kodekso 174 str. 4 d. nustato, jog asmenys, iš teismo gavę atitinkamus elektroninius procesinius dokumentus, privalo pranešti teismui apie tinkamą procesinių dokumentų įteikimą. Pranešime privalo būti nurodytas asmens, kuriam buvo adresuoti procesiniai dokumentai, patvirtinimas apie gautus procesinius dokumentus bei nurodyta data, kada siųsti procesiniai dokumentai pasiekė adresatą. Minėtą pranešimą proceso dalyviai taip pat gali pateikti naudojantis elektroninėmis ryšio priemonėmis. Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje įstatymo lygmeniu nėra nustatyta, jog asmuo, iš teismo elektroniniu būdu gavęs procesinius dokumentus, privalo pateikti teismui patvirtinimą apie procesinių dokumentų gavimą.

⁵⁹Das EGVP in der Bremer Verwaltung. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.finanzen.bremen.de/sixcms/media.php/13/In%20Medias%20res%202011-01-18-EGVP.pdf> [žiūrėta 2012-01-30];

Siekiant pasinaudoti EGVP sistema visų pirma būtina turėti atitinkamą kompiuterizuotą darbo vietą, būtina įsidięgti papildomas apsaugos sistemas, skirtas siunčiamų dokumentų apsaugai, bei kvalifikuotą elektroninį parašą.⁶⁰

Kaip Lietuvos, taip ir Vokietijos civilinio proceso kodeksai nustato, jog tam tikram subjektų ratui, t.y., advokatams, antstoliams, notarams, valstybės ir savivaldybių įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, finansų įstaigoms teismas turi teisę įteikti elektroninių ryšių priemonėmis ir nesant išankstiniam minėtų subjektų sutikimui. Tuo tarpu kitiems subjektams, kurie nepatenka į prieš tai nurodytą subjektų ratą, procesiniai dokumentai elektroniniu būdu gali būti siunčiami tik esant išankstiniam jų sutikimui.

Pažymėtina, jog Vokietijos įstatymų leidėjas, skirtingai, nei Lietuvos įstatymų leidėjas, civilinio proceso kodekse nenumatė laiko momento, iki kurio yra laikoma, jog elektroninėmis ryšio priemonėmis išsiųstas procesinis dokumentas yra išsiųstas nepraleidus termino. Kaip jau buvo nurodyta, remiantis Lietuvoje galiojančio CPK 175¹ str. 8 d., Lietuvoje tuo atveju, jeigu procesiniai dokumentai išsiųsti elektroninių ryšių priemonėmis iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių, procesinis terminas nelaikomas praleistu. Vadinas, remiantis nurodyta Lietuvos CPK nuostata, sprendžiant klausimą, ar procesinis dokumentas yra išsiųstas nepraleidus jo pateikimo termino, svarbiausias veiksnys yra jo išsiuntimo laikas.

Tuo tarpu Vokietijos Federalinis Aukščiausiasis Teismas 2006-04-25 priėmė nutarimą⁶¹, kuriame nurodė, jog sprendžiant klausimą, ar procesinis dokumentas yra išsiųstas nepraleidus atitinkamo termino, būtina nustatyti ne išsiuntimo iš siuntėjo galinio įrenginio momentą, tačiau tą laiko momentą, kurį siuntėjo išsiųstas elektroninis signalas pasiekia ir yra įrašomas į gavėjo galinį įrenginį. Kitaip tariant, Vokietijoje būtina nustatyti išsiųsto procesinio dokumento gavimo atitinkamoje institucijoje, nagrinėjamu atveju, teisme laiką.

Įvertinus nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad Vokietijos civilinio proceso teisėje laiko momentas, pagal kurį yra nustatoma, ar procesinis dokumentas yra išsiųstas nepraleidus atitinkamo termino, remiantis suformuotais Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo precedentais, yra nustatomas pagal elektroninių dokumentų atsiuntimo momentą. Manytina, jog Lietuvoje galiojantis reglamentavimas yra palankesnis proceso šalims, kadangi jis suteikia teisę išsiųsti procesinius dokumentus iki paskutinės termino dienos dvidešimt ketvirtos valandos nulis minučių.

⁶⁰ *Ibidem*;

⁶¹ BGHZ 167, 214, [interaktyvus], prieiga per internetą: http://lexetius.com/2006,1212_abrufbar [žiūrėta 2012-01-25];

2.3.1. Elektroniniai procesinių dokumentų mainai Austrijoje

Austrija išsiskiria iš jau aptartų valstybių išsiskiria ne tik tuo, jog viena pirmųjų, Europoje sudarė sąlygas elektroniniams procesinių dokumentų mainams, tačiau ir tuo, jog sukūrė visiškai savitą sistemą. Pažymėtina, jog norint dalyvauti minėtoje sistemoje, visų pirma būtina registracija. Atkreiptinas dėmesys, jog toks reikalavimas nėra numatytas nei Lietuvoje, nei Vokietijoje. Pažymėtina, jog Lietuvoje buvo bandymų įvesti tam tikrą registracijos formą, kuomet 2009-11-16 CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto 124 str. 4 d. buvo numatyta, jog civilinio proceso dalyvis neprivalo pateikti partvirtinimo apie gautą procesinį dokumentą, kai teisės aktai ar su teismų informacinės sistemos valdytoju sudaryta sutartis nustato pareigą priimti procesinius dokumentus elektroninių ryšių priemonėmis, taip pat elektroninių ryšių priemonėmis. Taigi, kaip viena iš registracijos formų buvo numatyta sutartis su teismų informacinės sistemos valdytoju. Nepaisant to, kaip jau buvo ne kartą minėta, 2011-06-21 priimtame CPK pakeitimo ir papildymo įstatyme prieš tai aptartos nuostatos nebeliko. Manytina, jog registracija yra pažangus ir patogus būdas, kadangi tokiu atveju siekiant persiųsti tam tikrus procesinius dokumentus kitai proceso šaliai ar jos atstovui, sutrumpėtų paieškos laikas.

Pažymėtina, jog 2007 m. priėmus atitinkamų įstatymų Austrijoje pakeitimus, advokatams bei notarams atsirado imperatyvi pareiga naudotis elektronine duomenų mainų sistema. Nuo 2011 metų prie minėtų subjektų buvo įtraukti ir finansinės bei draudimo įstaigos.

Norint naudotis austriškąja duomenų mainų sistema būtina į savo kompiuterio vidinę atmintį įdiegti tam tikrą programinę įrangą. Pažymėtina, jog Austrijos procesinių dokumentų ir informacijos elektroninių mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių sistema 2001-11-30 Europos Komisijos buvo pripažinta kaip pats pažangiausias e-valdžios projektas.⁶² Europos Komisija išskyrė tris savybes, kurios labiausiai išsiskyrė tarp visų projektų: sistema aiškiai mažina finansines sąnaudas; naudojantis sistema yra taupomas laikas; sistema pasižymi akivaizdžiu efektyvumu. Manytina, jog Lietuvoje nuo 2013-01-

⁶²Verfahrensautomation Justiz in Österreich [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://www.univie.ac.at/frisch/isegov/aushaengUniWien/IT-JustizSchneider210003.pdf> [žiūrėta 2011-12-29];

01, kuomet įsigalios su informacinių bei elektroninių ryšių naudojimu civiliniame procese susijusios CPK nuostatos, taip pat padės pasiekti prieš tai minėtus rezultatus.

IV. TELEKONFERENCIJOS, VAIZDO KONFERENCIJOS NAUDOJIMAS TEISMO PROCESE

2011-10-01 įsigaliojusio naujoji CPK redakcijos 175¹ be jau minėtų naujovių, susijusių su informacinių bei elektroninių ryšių integraciją į civilinį procesą taip pat suteikė teisę užtikrinti proceso dalyvių dalyvavimą teismo posėdžiuose ir liudytojo apklausą jo buvimo vietoje gali naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip).

Atkreiptinas dėmesys, jog nors CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte kalbant telekonferencijų bei vaizdo konferencijų naudojimą teismo procese buvo siūloma numatyti konkrečius atvejus, kada būtų galima naudoti minėtas technologijas:

- 1) CPK 154 str. 4 d. būtų nustačiusi, kad proceso dalyvių dalyvavimas teismo posėdžiuose gali būti užtikrinamas naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitas);
- 2) CPK 192 str. 2 d. būtų nustačiusi, jog apklausiant liudytoją jo buvimo vietoje galėtų būti naudojamos informacinės ir elektroninių ryšių technologijos (vaizdo konferencijos, telekonferencijos ir kitos).
- 3) CPK 210 str. 6 d. būtų nustačiusi, jog apžiūra galėtų būti vykdoma naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (vaizdo konferencijas ir kitas).
- 4) CPK 441 str. 2 d. būtų nustačiusi, jog bylose dėl nedidelių sumų priteisimo, įrodymams rinkti galėtų būti naudojamos informacinės ir elektroninių ryšių technologijos (vaizdo konferencijos, telekonferencijos ir kitos). Manytina, jog ši nuostata buvo įtraukta į CPK, kadangi 2007 metų liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamento (EB) Nr. 861/2007, nustatančio Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą⁶³, 8 bei 9 straipsnių pagrindu teismui suteikiama teisė surengti žodinį bylos nagrinėjimą bei rinkti įrodymus naudojantis vaizdo konferencija arba kitomis ryšių technologijomis, jei turima techninių priemonių.

⁶³ OL, 2007 L 199, p.1;

Atkreiptinas dėmesys, jog nepaisant nurodytų bandymų į CPK nuostatas įterpti konkrečius atvejus, kada būtų galima naudoti vaizdo konferencijas ir telekonferencijas, galiausiai buvo pasirinkta minimali intervencija bei apsiribota tik bendros nuostatos, suformuluotos CPK 175² str. bei numatančios, jog proceso dalyvių dalyvavimas teismo posėdžiuose ir liudytojo apklausa jo buvimo vietoje gali būti užtikrinami naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip).

Jungtinės Karalystės Lordų rūmų teisėjas Harry Woolf nurodė, jog vaizdo konferencijų naudojimas teismo posėdyje panaikintų būtinybę visiems bylos dalyviams būti vienoje vietoje tuo pačiu metu, o tai duotų pagrindą greitesniam, pigesniam ir lengviau prieinamam teismo procesui.⁶⁴

Siekdama plėtoti telekonferencijų bei vaizdo konferencijų naudojimą teismo procese, Nacionalinė teismų administracija vykdo projektą „Vaizdo perdavimo, įrašymo ir saugojimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas teismuose“⁶⁵.

Projektas finansuojamas Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis. Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programos tikslas – mažinti ekonominius ir socialinius skirtumus tarp Lietuvos ir labiau išsivysčiusių Europos Sąjungos valstybių.

Vienas iš svarbiausių nurodyto projekto tikslas yra sukurti sistemą, kuri leistų rengti nuotolinius teismų posėdžius, įrašyti ir išsaugoti elektroniniu formatu šių posėdžių medžiagą. Manytina, jog tokios sistemos sukūrimas ir įdiegimas turėtų padidinti elektroninių paslaugų pasiūlą ir vartojimą bei prisidėti prie informacinės žinių visuomenės plėtros Lietuvoje.

Nurodyto projekto įgyvendinimo metu Lietuvos teismams bus nupirkta ir įrengta vaizdo konferencijų įranga, o teismų darbuotojai bus apmokyti ja naudotis. Projektu taip pat siekiama įdiegti Nacionalinės teismų administracijos nuotolinių teismo posėdžių įrašymo ir saugojimo elektroniniu formatu kompiuterių ir programinę įrangą.

Negana to, įgyvendinus nurodytą projektą bus realizuota galimybė proceso šalims – tam tikroms visuomenės grupėms – nuotoliniu būdu dalyvauti teismo posėdžiuose. Toks nuotolinis dalyvavimas posėdyje leis sutaupyti ekspertų darbo laiką, liudytojų laiką, kurį jie sugaištų kelionėms į teismo posėdį ir atgal. Nuotoliniu būdu asmenys, kuriems atvykti

⁶⁴ LORD WOOLF. Access to justice: final report. In Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales. [interaktyvus]. Internetinė prieiga: <<http://www.dca.gov.uk/civil/final/index.htm>> [žiūrėta 2012-01-19];

⁶⁵ Nacionalinė teismų administracija [interaktyvus] Prieiga per internetą <http://www.teismai.lt/lt/administracija/administracija-veikla/vykdomi-projektai#lsbp> [žiūrėta 2012-03-01]

į teismą yra problematiška — neįgalieji, sergantys tam tikromis ligomis, turintys psichologinių problemų dėl betarpiško dalyvavimo viešame teismo posėdyje, nepilnamečiai.

Manytina, jog prieš tai aptarta sistema padės tinkamai ir efektyviai civiliniame procese naudoti telekonferencijos, vaizdo konferencijos naudojimas teismo procese.

V. TELEKONFERENCIJOS, VAIZDO KONFERENCIJOS TEISMO PROCESĖ

CPK 175² str., įsigaliosiančio nuo 2013-01-01, 1 d. numato, jog proceso dalyvių dalyvavimas teismo posėdžiuose ir liudytojo apklausa jo buvimo vietoje gali būti užtikrinami naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip). Teisingumo ministro nustatyta tvarka naudojant šias technologijas, turi būti užtikrintas patikimas proceso dalyvių tapatybės nustatymas ir duomenų (įrodymų) objektyvus fiksavimas ir pateikimas.

Apklausiant liudytoją jo buvimo vietoje ir naudojant šias modernias priemones, turi būti užtikrintas patikimas liudytojo tapatybės nustatymas ir įrodymų pateikimo objektyvus fiksavimas bei pateikimas. Tai įmanoma, kai teismo šaukiamas liudytojas negali atvykti dėl ligos, senatvės, neįgalumo ar kitų teismo pripažintų svarbiomis priežastčių, o byloje dalyvaujantis asmuo, kurio iniciatyva kviečiamas liudytojas, negali užtikrinti jo atvykimo.

Svarbu pažymėti, kad liudytojo parodymai, kaip įrodinėjimo priemonė, turi būti gauti tik įstatymų nustatyta tvarka — tiesiogiai apklausiant liudytoją teismo posėdyje (arba įrodymų užtikrinimo ar teismo pavedimo tvarka). Liudytojo parodymai, gauti ne CPK nustatyta tvarka, pavyzdžiui, teismui (paštu) atsiųstais asmens rašytiniais pareiškimais, notaro patvirtintais raštais arba pažeidžiant nustatytą teismo posėdžio tvarką, kai liudytojo apklausa atliekama apie tai nepranešus byloje dalyvaujantiems asmenims, neatitinka įstatymų reikalavimų ir negali būti laikomi įrodymais.⁶⁶

Kalbant apie vaizdo konferencijų panaudojimą apžiūroms atlikti, turėtų būti užtikrinamas apžiūros duomenų objektyvus fiksavimas ir pateikimas.

Vaizdo konferencijų, telekonferencijų naudojimo galimybės ypač aktualios bylose, turinčiose užsienio elementą, kadangi renkant įrodymus (apklausiant liudytojus naudojant vaizdo konferencijas, telekonferencijas) neišvengiamas bendradarbiavimas su užsienio

⁶⁶ *Cit. op., 6 p. 477;*

valstybėmis. Europos Sąjungos lygmeniu šiuos klausimus reglamentuoja 2001-12-28 Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose. Jo 10 straipsnyje nurodoma, kad prašantysis teismas gali prašyti prašomojo teismo renkant įrodymus naudoti ryšio technologiją, pirmiausia vaizdo konferencijos ir telekonferencijos būdą. Prašomasis teismas laikosi tokio reikalavimo, nebent jis nesuderinamas su prašomojo teismo valstybės narės teise arba dėl didelių praktinių sunkumų. Antras atsisakymo pagrindas faktiškai yra aktualesnis, nes dauguma teismų valstybėse narėse dar neturi galimybių rinkti įrodymus šiuolaikinėmis ryšio priemonėmis, ypač vaizdo konferencijos ar telekonferencijos būdu. Tačiau reglamentas numato, kad jeigu prašančiajame teisme arba prašomajame teisme nėra galimybių naudotis tokiomis techninėmis priemonėmis, tokias priemones gali suteikti teismai tarpusavio susitarimu. Reglamente taip pat numatyta, kad centrinė įstaiga arba kompetentinga institucija skatina naudoti ryšio technologijas (17 straipsnio ketvirtoji dalis). Ateityje valstybės narės praneš, kuriuose teismuose galima naudoti vaizdo ir telekonferencijos būdą. Ši informacija bus skelbiama Europos teisminių institucijų tinklo civilinėse bylose interneto svetainėje.⁶⁷

Lietuvos Respublikos teismų taryba 2006 metais⁶⁸ patvirtino Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo planą, kuriame nurodoma, jog vystant bei tobulinant teismų informacinę sistemą LITEKO bus ne tik kuriami nauji taikomųjų programų moduliai, bet ir įsigyjama kompiuterinė techninė įranga bei standartinė programinė įranga, užtikrinanti kuriamos programinės įrangos veikimą bei suteikianti sistemai naujas funkcines galimybes. Be kitos įrangos, ketinama įsigyti ir įrangos, skirtos vaizdo perdavimui, įrašymui bei saugojimui (vaizdo konferencijų organizavimui, apklausoms nuotoliniu būdu, nuotoliniams teismo posėdžiams organizuoti). Techninė įranga vaizdo perdavimui, įrašymui bei saugojimui susideda iš centrinio vaizdo valdymo mazgo, palaikančio iki 12 vaizdo sesijų vienu metu, ir galinių mazgų. Mobiliam klientui, dalyvaujančiam vaizdo informacijos perdavime/priėmime, papildomai reikėtų nešiojamo kompiuterio. Centrinis mazgas diegiamas į jau paruoštą duomenų centro infrastruktūrą. Pagal šį vystymo planą numatyta įsigyti vieną centrinio vaizdo valdymo mazgo komplektą (vaizdo serverį, duomenų serverį, komunikacinę įrangą) ir dešimt galinių

⁶⁷ Reglamento dėl įrodymų rinkimo taikymo praktikos vadovas. [interaktyvus] prieiga per internetą http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_ec_guide_lt.pdf [žiūrėta 2011-12-09];

⁶⁸ Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo planas, patvirtintas Teismų tarybos 2006 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 13P-462, prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20060510-462.doc> [žiūrėta 2012-03-01];

mazgų komplektų (vaizdo konferencijos įrenginių – kamerų, duomenų serverių, komunikacinę įrangą).

Taigi vaizdo konferencijų įranga - tai kompiuterinė technologija, leidžianti žmonėms matyti ir girdėti vieniems kitus, keistis informacija ir ją apdoroti interaktyvioje terpėje, naudojantis asmeniniu kompiuteriu. Perduodant skaitmeninį signalą, atstumas nėra labai svarbus, todėl vaizdo konferencijos galimos tarp bet kurių taškų, sujungtų skaitmeninio ryšio linijomis – t.y., įjungtų į kompiuterių tinklus. Skaitmeninį signalą ėmus perdavinėti telefono linijomis bei sukūrus globaliuosius kompiuterių tinklus, vaizdo konferencijos tapo kasdienine technologija, naudojama didinant darbo efektyvumą bei taupant lėšas. Kriptografinės apsaugos priemonės leidžia išsaugoti vaizdo konferencijų turinio konfidencialumą.

CPK pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte buvo numatyta, kad priėmus šį įstatymą Vyriausybei bus pavesta patvirtinti teisės aktus, reikalingus informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijoms teismo procese taikyti, taigi ir vaizdo konferencijų naudojimo teismo posėdyje tvarką. Vyriausybė, rengdama šiuos teisės aktus, patirties galėtų pasisemti iš kitų valstybių, jau taikančių šiuos modernius įrodymų rinkimo būdus.

Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės Teisingumo ministerijos internetiniame tinklapyje⁶⁹ pateikiamas Vaizdo konferencijų naudojimo vadovas (toliau – Vadovas), kuris iš dalies yra pagrįstas Federalinio Australijos Teismo protokolo nuostatomis. Jis skirtas suteikti orientyrus visiems asmenims, įtrauktiems į vaizdo konferencijų naudojimą, nors šiuo vadovu ir nesiekama išspręsti visų galinčių iškilti praktikoje klausimų. Šiame Vadove vaizdo konferencijas rekomenduojama naudoti ne vien taupumo sumetimais, bet ir todėl, kad vaizdo konferencijų panaudojimas bus naudingas veiksmingam, ekonomiškam ir sąžiningam teismo procesui. Ypač svarbu tai, kad apklausiant liudytoją naudojant vaizdo konferencijas, teismo atliekamos kontrolės liudytojo tapatybės nustatymo atžvilgiu laipsnis bus kur kas mažesnis nei liudytojui esant teismo posėdžių salėje.

Kai kurios valstybės gali reikalauti, kad bet kokia priesaika ar patvirtinimas, duodami liudytojo, atitiktų vietos normas, o ne Anglijos ar Velso teisę. Vaizdo konferenciją organizuojanti šalis turi tai išsiaiškinti iš anksto ir pasirūpinti visomis reikiamomis priemonėmis, ir apie visa tai informuoti teismą.

⁶⁹ Jungtinės karalystės teisingumo ministerija. *Guidance. Civil procedure rules. Practice directions.* [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.justice.gov.uk/civil/procrules_fin/contents/practice_directions/pd_part32.htm> [žiūrėta 2012-01-29];

Vokietijoje liudytojai gali būti apklausiami naudojantis vaizdo konferencija, jeigu tai aptariama su atitinkamomis šalimis ir jos su tuo sutinka (Vokietijos civilinio proceso kodekso 128a straipsnio 2 dalis). Liudytojų arba ekspertų sutikimo reikalaujama, jeigu transliacija turi įtakos jų kaip asmenų teisėms.⁷⁰ Ispanijoje šiuo metu vis plačiau taikomos vaizdo konferencijos, kurios vis dažniau išstumia klausimų liudytojui pateikimą raštu – užtenka tik pateikti prašymą atitinkamos vietovės teismui padėti iširti įrodymus vaizdo konferencijos būdu.⁷¹

Pagal Estijos Respublikos CPK § 350 teismas gali organizuoti procesinės konferencijos formos posėdžius, kai teismo proceso dalyvis arba jo atstovas, arba patarėjas turi galimybę posėdžio metu būti kitoje vietoje ir atlikti procesinius veiksmus realiu laiku toje vietoje. Liudytojas arba ekspertas, esantis kitoje vietoje, turi turėti galimybę pasisakyti pirmiau nurodytu būdu, o proceso dalyviai, esantys kitoje vietoje, turi turėti galimybę užduoti jiems klausimus. Procesinės konferencijos būdu organizuojamame teismo posėdyje turi būti užtikrinama kiekvieno teismo proceso dalyvio teisė pateikti skundus ir prašymus, taip pat pateikti savo nuomonę dėl kitų dalyvių pateiktų skundų ir prašymų techniškai saugiu būdu, o teismo posėdžio sąlygos, susijusios su realaus laiko garsų ir vaizdų perdavimu tarp proceso dalyvio, nesančio teismo patalpose, bei teismo turi būti techniškai saugios. Esant liudininko ir šalių sutikimui, o skundo nagrinėjimo atveju – tik liudininko sutikimui, liudininkas gali būti apklausiamas telefonu.

Suomijoje liudytojas gali būti išklausomas naudojant vaizdo konferenciją arba kitą tinkamai pritaikomą techninį duomenų perdavimo būdą, suteikiantį audiovizualinį ryšį tarp dalyvaujančiųjų teismo posėdyje, jeigu teismas mano, kad tai tinkama. Šia procedūra galima naudotis, kai, pavyzdžiui, liudytojui sutrukdoma atvykti į teismą arba jo atvykimas kainuoja labai brangiai, arba jeigu liudytojas yra jaunesnis nei 15 metų amžiaus. Tam tikrais atvejais liudytojas gali būti apklausiamas telefonu.⁷²

Švedijoje liudytojo apklausa gali būti vykdoma telefonu, jeigu taip tinka atsižvelgiant į liudytojo atvykimo išlaidas bei liudytojo asmeninės apklausos teismo salėje

⁷⁰ Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Vokietija*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_ger_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];

⁷¹ Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Ispanija*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_spa_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];

⁷² Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Suomija*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_fin_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];

galimybes. Remiantis naujausiais įstatymais kai kuriuose teismuose liudytojas gali būti apklausiamas tomis pačiomis sąlygomis naudojantis vaizdo konferencija.⁷³

Kaip nurodo A. Petravičiūtė⁷⁴, vertinant naujas technologijas išryškėja du gana priešaringi, bet aktualūs ir teismams, požiūriai į šį reiškinį: vienas jų – lyriškas, optimistinis, progresyvus. Šiai nuomonei atstovauja kompiuterių vartotojai, bankininkai, technokratai ir kt. Šie entuziastai džiaugiasi, kad atsiveria naujos galimybės naudotis vos ne bet kuria televizijos ir radijo programa, galima rengti vaizdo konferencijas net nevykstant į jas. Kitas yra pesimistinis, reakcinis, gynybinis. Jį gina humanistai, kultūros ir meno atstovai, žmogaus teisių gynėjai. Šie skeptikai oponuoja teigdami, kad vaizdo konferencijos negali pakeisti žmogiškųjų ryšių, kurie visuomenės gyvenime yra labai svarbūs, o darbas kompiuteriu namuose dar labiau skatins žmonių izoliaciją. Pirmojo požiūrio atstovų daugiau Jungtinėse Amerikos Valstijose, o antrojo – Europoje.⁷⁵

VI. TEISMO PROCESO FIKSAVIMAS NAUDOJANT INFORMACINES TECHNOLOGIJAS

Remiantis CPK 168 str., kuris įsigalios nuo 2013-01-01, kiekvienas žodinis bylos nagrinėjimas bus fiksuojamas teismo posėdžio garso įrašu, išskyrus CPK numatytus atvejus. Teismo posėdžio garso įrašas bus laikomas teismo posėdžio protokolu ir bus sudedamoji bylos dalis.

Pagal Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 38 straipsnį, teismo posėdžio eigai, įrodymams fiksuoti bei tirti proceso įstatymų nustatyta tvarka gali būti daromi garso ir vaizdo įrašai, filmuojama ir fotografuojama ar naudojamos kitos techninės priemonės. Apie techninių priemonių panaudojimą pažymima teismo posėdžio protokole, o įrašai ar kitokio fiksavimo rezultatai pridedami prie teismo posėdžio protokolo arba saugomi su byla. Proceso šalys, įgyvendindamos savo procesines teises, proceso įstatymų nustatyta tvarka gali daryti teismo posėdžio garso įrašą, tačiau kitiems asmenims draudžiama teismo posėdžio metu filmuoti, fotografuoti, daryti garso ar vaizdo įrašus bei naudoti kitas technines priemones. Draudimą teismo posėdžio metu naudoti technines priemones pažeidusiems asmenims taikoma įstatymų nustatyta atsakomybė.

⁷³ Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Švedija*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_swe_lt.htm [žiūrėta 2012-03-01];

⁷⁴ PETRAVIČIŪTĖ, Agnė. Informacinių technologijų naudojimas šiuolaikiniame civiliniame procese. [interaktyvus]. Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20110709_152121-10855/DS.005.1.01.ETD [žiūrėta 2011-12-01];

⁷⁵ MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. Naujų informacinių technologijų teisinis reguliavimas. *Jurisprudencija*, Vilnius, 2002, t. 32(24), psl. 105-106;

Austrijoje, jei pirmininkaujantis teisėjas atsisako naudotis protokoluotojo (sekretoriaus) paslaugomis, jis gali nuspręsti atitinkamo teismo protokolo parengimui naudoti garso įrašą (Austrijos civilinio proceso kodekso 212a skyriaus 1 dalis). Jei byla neišsprendžiama abipusiu susitarimu, bylos atsisakoma arba vienai iš šalių pripažinus kitos šalies teisumą, juostos įrašas turi būti iššifruotas (Austrijos CPK 212 skyriaus 5 dalis, 212 skyriaus 2 dalis). Beje, juostos įrašo negalima ištrinti, kol nepraeina vienas mėnuo nuo galutinio termino prieštaravimams pareikšti dėl juostos įrašo iššifravimo tikslumo (Austrijos civilinio proceso kodekso 212a skyriaus 3 dalis, 212 skyriaus 5 dalis).⁷⁶

Kalbant apie galimybę teismui daryti teismo posėdžių vaizdo įrašą arba viso teismo posėdžio garso įrašą, verta paminėti, kad nėra didelės jų vertės. Vaizdo įrašo darymas reikštų asmens, galinčio dirbti su atitinkamu aparatu, įdarbinimą. Dar daugiau, tas pats arba kitas asmuo privalėtų rengti medžiagą ir redaguoti bylai aktualią medžiagą. Trumpai tariant, naudojant aptariamąs priemones nebūtų taupomos darbo sąnaudos.⁷⁷

Pagal Estijos Respublikos CPK §51, protokolas turi būti spausdinamas arba įrašomas į skaitmeninę duomenų laikmeną, tačiau formatas turi būti toks, kad būtų galima atkurti protokolo tekstą rašytine forma. Šiame straipsnyje taip pat nurodoma, jog Estijos Respublikos Teisingumo ministras turėtų nustatyti techninius reikalavimus skaitmeniniams protokolams.

Estijos Respublikos CPK taip pat atskirai nurodo, jog teismo posėdis ar procesinis veiksmas iš pradžių gali būti įrašomas į garso, vaizdo ar kitą duomenų laikmeną, bet tuomet protokolas turi būti paruošiamas iš karto po teismo posėdžio ar procesinio veiksmo atlikimo. Tokiame protokole turi būti tik liudytojų, ekspertų ir proceso dalyvių parodymai bei apžiūros rezultatai, nebent šalis pareikalautų ar teismas nuspręstų, kad turi būti įtrauktos ir kitos esminės įrašo dalys. Toks įrašas įtraukiamas į bylą, be to, skaitmeninis protokolas turi būti pasirašytas skaitmeniniu būdu ar kitu techniškai saugiu būdu.

Ispanijoje žodinis bylos nagrinėjimo procesas fiksuojamas ir teismo šaukimai registruojami naudojant programinę įrangą, įrašančią ir atkuriančią garsą bei vaizdą. Garso bei vaizdo įrašus daro teismo sekretorius, kuriam priklauso saugoti juostas, diskus ar kitas laikmenas su įrašyta informacija. Be to, sekretorius surašo ir glaustą protokolą,

⁷⁶ Duomenų apsauga teismų sistemoje. Phare programme twinning project: Strengthening administrative and technical capacity of personal data protection. [interaktyvus]. Psl. 32. Internetinė prieiga <<http://www.ada.lt/images/cms/File/Duomenu%20apsauga%20teismu%20sistemoje.pdf>> [žiūrėta 2011-12-01];

⁷⁷ *Ibid.*

kuriame, nurodydamas atitinkamą datą, laiką ir vietą, pažymi šalių prašymus bei siūlymus, teismo priimtas nutartis, taip pat aplinkybes ar nenumatytus dalykus, kurių programinė įranga galėjo neužfiksuoti.⁷⁸

Pažymėtina, kad jau dabar yra žinomos balso atpažinimo technologijos, pakeičiančios kompiuterio klaviatūrą mikrofonu ir programine įranga, keičiančia garsus į rašytinius simbolius. Personalinis kompiuteris, naudojantis balso atpažinimo programą, išverčia informaciją, gautą mikrofonu, ir perduoda ją kitoms kompiuterio taikomosioms programoms taip, tarsi ta informacija būtų buvusi surinkta klaviatūros pagalba. Kai vartotojas pasako žodį, kompiuteris ištiria garsus ir palygina su žodyne esančiais dešimtimis tūkstančių žodžių. Pabaigus atrinkimo procesą, programa perduoda simbolius teksto tvarkymo programoms ar kitoms taikomosioms programoms. Kompiuteris taip pat pateikia sąrašą kitų galimų variantų, jei pateiktasis žodis nėra teisingas. Įspūdingiausias šios technologijos aspektas yra gebėjimas taikyti dirbtinio intelekto programą, besimokančią iš savo klaidų.⁷⁹ Ateityje šios technologijos tik tobulės, ir jos būtų puiki priemonė proceso fiksavimui, tačiau atsižvelgiant į lietuvių kalbos gramatikos, žodžių darybos sudėtingumą, jų atėjimas į Lietuvą gali gerokai užtrukti.

Dar vienas įdomus technologijų panaudojimo būdas, galintis pasitarnauti teismo posėdžio eigos fiksavimui, šiuo metu išbandomas Suomijoje. Suomijos Teisingumo ministerija aprūpino teismus įranga, gebančia perduoti garsą ir vaizdą nuo liudytojų ir šalių stalų tiesiogiai į teismo kompiuterį.⁸⁰ Manytina, kad ši technologija yra pažangi ir perspektyvi, ateityje galbūt netgi pakeisianti įprastas teismo proceso fiksavimo priemones.

⁷⁸ Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Ispanija*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-12-29]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_spa_lt.htm.

⁷⁹ MOSTOFIZADEH, Javad. Reducing the Costs of Civil Litigation Using New Technologies. In *Public Law Research Institute*. [interaktyvus]. 1995, Fall. [žiūrėta 2011-12-21]. Internetinė prieiga <<http://w3.uchastings.edu/plri/fal95tex/newtech.html>>.

⁸⁰ LAUKKANEN, Sakari. Last trends in the Finnish civil procedure and judicial administration. In *The recent tendencies of development in civil procedure law – between East and West: International conference to celebrate the 100th anniversary of the birth of prof. Jonas Žėruolis*. Vilnius: Justitia, 2007. P. 75.

VII. ELEKTRONINĖ BYLA IR TEISMŲ ADMINISTRAVIMO KOMPIUTERIZAVIMAS

Elektroninių bylų sistema jau veikia Estijoje. Estijos Respublikos CPK § 57 nurodo, kad byla gali būti, visa ar dalis jos, skaitmeninės formos. Tokiu atveju dokumentai, pateikti teismui popierinės formos, turi būti įrašomi į skaitmeninę duomenų laikmeną, ir tokios laikmenos turi pakeisti popierinius dokumentus. Dokumente, įrašytame į skaitmeninę laikmeną, turi atsispindėti data, kada dokumentas įrašytas, duomenys apie asmenį, padariusį įrašą, ir jo/jos skaitmeninis parašas. Tokiu atveju popierinės formos dokumentas saugomas iki proceso pabaigos, kol tai yra būtina.

JAV nuo 2001 metų veikia bylų tvarkymo ir elektroninių bylų sistema CM/ECF, suteikianti teismams naujausią teismo registrų tvarkymo sistemą. Ši sistema leidžia teismams bylos dokumentus tvarkyti elektronine forma, padeda taupyti kaštus (spausdinimo, transportavimo, pašto), laiką, yra lengva naudotis. Prie CM/ECF sistemos gali prisijungti teisme užsiregistravę advokatai, kurie bet kuriuo metu iš bet kurios vietos gali sužinoti bylos eigos detales, kokie dokumentai buvo pateikti ir panašiai. Sistemos vartotojai gauna pranešimą į elektroninio pašto dėžutę, jei elektroninėje byloje, su kuria jie yra susiję, atsiranda naujų elektroninių dokumentų ar įvyksta bet kokie pasikeitimai.⁸¹ Naudojant šią sistemą jau iškilo pirmosios praktinės problemos: *American Boat Co. v. Unknown Sunken Barge* byloje advokatas negavo pranešimo į elektroninio pašto dėžutę, kad priimtas sprendimas, todėl praleido apeliacinio skundo padavimo terminą. Nors informacinė sistema rodė, kad pranešimas buvo išsiųstas, tačiau vėliau paaiškėjo, kad buvo technologinis gedimas, dėl ko pranešimai tuo momentu nepasiekdavo respondento. Vis dėlto, advokatas turi galimybę tikrinti bylos statusą informacinėje sistemoje, todėl teismas pasiteisinimą, kad buvo gedimas informacinėje sistemoje, prilygino klasikiniam pasiaiškinimui: „Šuo suėdė mano namų darbus“.⁸²

Prof. Edward F. Sherman išskiria tokius efektyvaus bylų valdymo principus: 1) teisėjai turi būti aktyvūs vadovaudami ir prižiūrėdami elektroninės bylos eigą; 2) teismuose turi būti nustatyti aiškūs grafikai, tvarkaraščiai skirtingoms bylos progreso

⁸¹ U.S. COURTS interneto svetainė. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-12-30]. Interentinė prieiga: <<http://www.uscourts.gov>>.

⁸² WILSON, Elisabeth, A. Electronic Case Filing: What Happens When Counsel Does Not Receive Email Notices? In *Computer Law Review and Technology Journal* [interaktyvus], 2006, Vol. X, P. 229-237. [žiūrėta 2011-12-13] Internetinė prieiga: <<http://www.smu.edu/csr/articles/2006/Winter/SMC202.pdf>>.

fazėms fiksuoti; 3) teismai turi nuolat vertinti ir tobulinti elektroninių bylų tvarkymo procedūras.⁸³

Lietuvos įstatymų leidėjas neužsimena apie elektroninės (skaitmeninės) bylos galimybę, taigi visos bylos iki šiol yra popierinės formos. Vis dėlto Lietuvoje aktyviai vykdomas teismų kompiuterizavimas, taigi tikėtina, kad jau po kelerių metų ir Lietuvoje atsiras galimybė visą bylos medžiagą laikyti, saugoti ir archyvuoti elektronine forma.

2001 m. spalio 30 d. Europos Komisija ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasirašė finansinį memorandumą, kuriame iš PHARE programos skiriama lėšų PHARE Dvynių projektui LT01.07.02 „Lietuvos teismų gebėjimų stiprinimas“. Šio projekto lėšos nebuvo pakankamos išbaigti informacinei sistemai sukurti, todėl panaudojant skirtas lėšas buvo nuspręsta sukurti teismų informacinės sistemos pagrindines dalis:

- 1) visuose teismuose sukurti vietinius kompiuterinius tinklus, sujungiant tik pagrindinių teismo darbuotojų – teisėjų, raštinės darbuotojų – kompiuterius (Intraneto sistema);
- 2) kiekviename teisme pastatyti po serverį, kuriame būtų kaupiama visa teismo informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą;
- 3) vietinius kompiuterių tinklus sujungti į uždarą žinybinį teismų tinklą su centrine valdymo įstaiga;
- 4) sukurti centrinę duomenų bazę, kurioje būtų kaupiama visų respublikos teismų informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą (LITEKO);
- 5) paruošti taikomųjų programų paketą teismų sistemai.⁸⁴

Suomijoje kuriama teismų elektroninė duomenų bazė, kuri suteiks galimybę įteikti teismo sprendimus ieškovams ir teismo sprendimų vykdymo institucijoms elektroniniu būdu. Šiuo metu Suomijoje jau galioja vykdymo proceso įstatymų pakeitimai, nurodantys, kad elektroniniai dokumentai gali būti pagrindas pradėti vykdymo procesą. Ateityje ieškovas galės jau ieškinyje prašyti pradėti vykdymo procesą iš karto priėmus sprendimą, todėl byla tiesiogiai keliautų į vykdymo instituciją elektroniniu būdu. Vienintelis įprastų dokumentų atvejis liktų siunčiant sprendimą atsakovui, kadangi tai vis

⁸³ SHERMAN, Edward, F. A Process Model and Agenda for Civil Justice Reforms in the States. In *Stanford Law Review*, [interaktyvus] Volume 46, Number 6. (July, 1994). P. 1562-1563. [Žiūrėta 2012-03-01] Internetinė prieiga: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0038-9765%28199407%2946%3A6%3C1553%3AAPMAAF%3E2.0.CO%3B2-L>>.

⁸⁴ Nacionalinės teismų administracijos internetinė svetainė. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-12-19]. Internetinė prieiga: <<http://www.teismai.lt/teismai/tis/tis.asp>>.

ties daugeliu atvejų reiktų daryti paštu arba per teismo kurjerį.⁸⁵ Taigi matyti, kad ir Suomijoje elektroninių bylų naudojimas teismo procese dar nėra įgyvendintas, bet tikėtina, kad tai bus padaryta ateityje.

⁸⁵ LAUKKANEN, Sakari. Last trends in the Finnish civil procedure and judicial administration. In *The recent tendencies of development in civil procedure law – between East and West*: International conference to celebrate the 100th anniversary of the birth of prof. Jonas Žėruolis. Vilnius: Justitia, 2007. P. 74.

IŠVADOS

1. Nuo 2013-01-01 įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatams, įtvirtinančioms informacinių bei elektroninių ryšių technologijų naudojimą teismo procese bei dėl to atsiradus galimybei naudojantis elektroninėmis ryšio priemonėmis pateikti procesinius dokumentus teismui ir gauti minėtus dokumentus iš teismo, bus efektyviau įgyvendinami proceso ekonomiškumo bei koncentracijos principai.
2. Lietuvoje veikianti Teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistema, palyginus su užsienyje veikiančiomis panašiomis sistemomis, yra pakankamai paprasta naudotis. Be to, norint naudotis TĮEUS, nereikia sudėtingos ir brangios programinės įrangos. Nepaisant aiškių TĮEUS sistemos pranašumų, sistemos trūkumu pripažintina tai, jog norint naudotis sistema, būtina turėti kvalifikuotą elektroninį parašą. Tuo atveju, jei patobulinus prieigą prie TĮEUS būtų leista prisijungti prie sistemos naudojant ir kitas priemones, pvz., elektroninės bankininkystės kodus, TĮEUS populiarumas ir naudojimas gerokai padidėtų.
3. Vokietijos Federacijoje veikiančios teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistemos yra puikus informacinių bei elektroninių ryšių technologijų panaudojimo pavyzdys, kadangi būtent Vokietijoje veikiančios net kelios teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistemos yra pritaikytos plačiausiai subjektų ratui. Dėl šių priežasčių potencialus pareiškėjas gali laisvai pasirinkti sistemą, labiausiai atitinkančią jo interesus, poreikius bei galimybes.
4. Nors priėmus 2011-06-21 Lietuvos Respublikos civilinio proceso pakeitimo ir papildymo įstatymą ir atsirado galimybė procesinius dokumentus pateikti naudojantis elektroninio ryšio priemonėmis, tačiau iki šios dienos nėra aišku, kokias konkrečias elektroninio ryšio priemones bus galima naudoti. Atsižvelgiant į Vokietijos bei Austrijos praktiką nurodytoje srityje, dažniausiai naudojamas elektroninis paštas, todėl manytina, jog Lietuvoje taip pat bus naudojamas šis būdas.
5. Įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinio proceso nuostatams, leidžiančioms teismo procese naudoti telekonferencijas proceso šalims bus suteiktos platesnės galimybės dalyvauti teismo procese. Siekiant užkirsti kelią galimam proceso šalių piktnaudžiavimui, būtina, atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, nustatyti griežtas

taisykles, reglamentuojančias, kokiais atvejais bus galima naudotis telekonferencijomis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

- 1) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. [36-1340](#);
- 2) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2011-07-13, Nr. 85-4126;
- 3) Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 69-2382.
- 4) Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 61-1827;
- 5) Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851;
- 6) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso redakcija, galiojusi iki 2011-09-30. Valstybės žinios 2002, Nr. 36-1340;
- 7) OL, 2007 L 199, p.1;
- 8) Austrijos civilinio proceso kodeksas [interaktyvus], prieiga per internetą: http://www.jusline.at/Zivilprozessordnung_%28ZPO%29.html [žiūrėta 2011-12-10];
- 9) Austrijos teismų įstatymas [interaktyvus], prieiga per internetą: http://www.jusline.at/index.php?cpid=f04b15af72dbf3fdc0772f869d4877ea&law_id=38 [žiūrėta 2012-01-25];
- 10) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987;
- 11)
- 12) 1999 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/93/EB dėl Bendrijos elektroninių parašų reguliavimo sistemos, 1 straipsnis (OL, 2000 L 013, p. 0012 – 0020).

Specialioji literatūra

- 1) Austrijos Teisingumo ministerija [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.justiz.gv.at/internet/html/default/2c9484852308c2a60123708554d203e7.de.html> [žiūrėta 2012-12-05];

- 2) Duomenų apsauga teismų sistemoje. Phare programme twinning project: Strengthening administrative and technical capacity of personal data protection. [interaktyvus]. Psl. 32. Internetinė prieiga < <http://www.ada.lt/images/cms/File/Duomenu%20apsauga%20teismu%20sistemoe.pdf> > [žiūrėta 2011-12-01];
- 3) DRIUKAS, Artūras.; ir VALANČIUS, Virgilijus. Civilinis procesas: teorija ir praktika II: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2006. P. 406;
- 4) Elektronischer Rechtsverkehr (ERV): Mahnverfahren in Österreich [interaktyvus] Prieiga per internetą: http://www.ejpd.admin.ch/content/dam/data/staat_buerger/rechtsinformatik/macol_in_2007/10_schneider-d.pdf [žiūrėta 2011-12-10];
- 5) Elektronischer Rechtsverkehr Elektronische Dokumentenvorlage Webzugang zu Justizdokumenten OpenOffice in der Justiz [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://www.edvgt.de/media/Tagung10/Praesentationen/Adorjan.pdf> [žiūrėta 2011-12-10];
- 6) Elektronischer Rechtsverkehr im Deutschen Recht [interaktyvus]. Prieiga per internetą < <http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukuk/article/viewFile/1516/1392> > [žiūrėta 2011-11-15];
- 7) Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Vokietija.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_ger_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];
- 8) Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Ispanija.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_spain_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];
- 9) Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Suomija.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_fin_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];
- 10) Europos komisija *Europos teisminis tinklas. Įrodymų rinkimas ir įrodymo būdas. Švedija.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_swe_lt.htm [Žiūrėta 2012-03-01];
- 11) Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Elektroninio parašo įdiegimo viešajame administravime parengiamieji darbai. Darbo ataskaita. II etapas (atnaujinta versija) [interaktyvus]. 2002. Prieiga per internetą:
<[http://www.ivpk.lt/dokumentai/ataskaitos/epdiegimodarbai\(I%20etapas\).doc](http://www.ivpk.lt/dokumentai/ataskaitos/epdiegimodarbai(I%20etapas).doc)> [Žiūrėta 2011-11-17];
 - 12) Įsakymo elektroninio užsakymo (TIEUS) vartotojo vadovas [interaktyvus]. Prieiga prie interneto: http://liteko.teismai.lt/tieus/Vadovas_2011_12_09.pdf [žiūrėta 2012-01-21];
 - 13) Kauno apygardos teismo 2011 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://kat.lt.server.virtualu.lt/lt/kauno-apygardos-teismas/veikla/veiklos-ataskaitos.html> [žiūrėta 2012-02-20];
 - 14) Kauno miesto apylinkės teismo 2011 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: http://kat.lt.server.virtualu.lt/lt/kauno-miesto-apylinkes-teismas/veikla_230_245/metine-apzvalga_237_251.html [žiūrėta 2012-02-20];
 - 15) Klaipėdos apygardos teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.klat.lt/lt/klaipedos-apygardos-teismas/veikla-klat/metine-apzvalga-klat/60/p0.html> [žiūrėta 2012-02-20];
 - 16) Klaipėdos apygardos teismo 2009 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.klat.lt/lt/klaipedos-apygardos-teismas/veikla-klat/metine-apzvalga-klat/59/p0.html> [žiūrėta 2012-02-20];
 - 17) Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.klat.lt/lt/klaipedos-miesto-apylinkes-teismas/veikla-klpma/metine-apzvalga-klpma/9/p0.html> [žiūrėta 2012-02-20];
 - 18) LAUŽIKAS, Egidijus; MIKELĖNAS, Valentinas; ir NEKROŠIUS, Vytautas. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2003. I t. P. 96;
 - 19) Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo planas, patvirtintas Teismų tarybos 2006 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 13P–462 [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20060510-462.doc>, [žiūrėta 2011-11-10];

- 20) Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija [interaktyvus]. Preiga per internetą: <http://www.teisingumas.lt/naujienos/aktualijos/registru-centre-jau-galima-isigyti-elektronini-parasa-1> [žiūrėta 2012-01-21];
- 21) LORD WOOLF. Access to justice: final report. In Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales. [interaktyvus]. Internetinė prieiga: < <http://www.dca.gov.uk/civil/final/index.htm> > [žiūrėta 2012-01-19];
- 22) MEŠKAUSKAITĖ, Liudvika. Naujų informacinių technologijų teisinis reguliavimas. *Jurisprudencija*, Vilnius, 2002, t. 32(24), psl. 105-106.
- 23) NACIONALINĖ TEISMŲ ADMINISTRACIJA. *Teismų informacinė sistema LITEKO* [interaktyvus], prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/LITEKO>> [žiūrėta 2011-11-02];
- 24) Registrų centro Sertifikatų centras (RCSC) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.registrucentras.lt/rcsc/> [žiūrėta 2012-01-20];
- 25) Reglamento dėl įrodymų rinkimo taikymo praktikos vadovas. [interaktyvus] prieiga per internetą http://ec.europa.eu/civiljustice/evidence/evidence_ec_guide_lt.pdf [žiūrėta 2011-12-09];
- 26) PETRAVIČIŪTĖ, Agnė. Informacinių technologijų naudojimas šiuolaikiniame civiliniame procese. [interaktyvus]. Prieiga per internetą http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20110709_152121-10855/DS.005.1.01.ETD [žiūrėta 2011-12-01];
- 27) Teismo įsakymo elektroninio užsakymo sistema TĖEUS [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://liteko.teismai.lt/tieus>> [žiūrėta 2011-12-08];
- 28) SAULIŪNAS, Darius. Elektroninis parašas: evoliucija ar revoliucija? *Justitia*, 2000, Nr. 3, psl. 28;
- 29) SKYRIUS Rimvydas, AUDRONĖ Mikalauskienė, LAIMA Zalieckaitė; *Informacijos ir komunikacijos technologijos: vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008, p 45;
- 30) SIMAITIS Rimantas. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra lietuvių civiliniame procese. s.l. s.a.*
- 31) SUJECKI, Bartosz. *Das elektronische Mahnverfahren*. Vokietija. Mohr Siebeck GmbH & Co. KG. P. 128;

- 32) Šiaulių apygardos teismo 2011 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą:
http://www.sateismai.lt/lt/58_siauliu_apygardos/58_veikla/58_metine_apzvalga.html [žiūrėta 2012-02-20]
- 33) Šiaulių apygardos teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą:
http://www.sateismai.lt/lt/58_siauliu_apygardos/58_veikla/58_metine_apzvalga.html [žiūrėta 2012-02-20];
- 34) VAITKEVIČIŪTĖ, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2001;
- 35) Velicogna, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007, [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/ser.ies/Etudes7TIC_en.pdf> [žiūrėta 2012-01-12].
- 36) Verfahrensautomation Justiz in Österreich [interaktyvus] prieiga per internetą:
<http://www.univie.ac.at/frisch/isegov/aushaengUniWien/IT-JustizSchneider210003.pdf> [žiūrėta 2011-12-29];
- 37) Vilniaus miesto 3 apylinkės teismo 2010 metų veiklos apžvalga [interaktyvus], prieiga per internetą: http://vilniaus3.teismas.lt/index.php?menu_id=8 [žiūrėta 2012-02-20];
- 38) Vokietijos Federacijos Teisingumo ministerija. *Elektronischer Rechtsverkehr in Deutschland* [interaktyvus] [Prieiga per internetą: http://www.eear.eu/fileadmin/PDF/06_04_26_Pott.pdf [žiūrėta 2011-12-29].

SANTRAUKA

Magistro darbo tema yra „Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų įtaka civilinio proceso normų vystymuisi“. Darbe analizuojama, kokią teigiamą ar neigiamą įtaką civilinio proceso normoms daro informacinių bei elektroninių ryšių technologijos bei kaip konkrečiai nurodytos technologijos įtakoja civilinio proceso normų vystymąsi. Toliau darbe detaliau nagrinėjami civilinio proceso institutai, kurie labiausiai yra paveikti informacinių bei elektroninių ryšių technologijų, taip pat nagrinėjama, kaip minėti institutai pasikeitė įdiegus pažangiąsias technologijas. Galiausiai magistro darbe lyginami Lietuvos bei užsienio valstybių — Vokietijos, Austrijos bei kitų užsienio valstybių civilinio proceso įstatymai, siekiant nustatyti, kurios iš nurodytų šalių civilinio proceso normos yra labiausiai paveiktos informacinių bei elektroninių ryšių technologijų.

Darbe naudojami sisteminis, lingvistinis, lyginamasis tyrimo metodai. Lyginamasis bei loginis tyrimo metodai taip pat padeda tinkamai įgyvendinti numatytus darbo tikslus, t.y. nustatyti informacinių bei elektroninių ryšių technologijų įtakos Lietuvos civilinio proceso normoms privalumus ir trūkumus, tobulinimo perspektyvas bei pateikti atitinkamas informacinių bei elektroninių ryšių technologijų panaudojimo tobulinimo rekomendacijas atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį.

SUMMARY

The topic of the Thesis is " Impact of Information and Communication Technologies on the Rules of Civil Procedure Development." The paper looks at how positive or negative impact on the rules of civil procedure makes IT and communication technologies, and as specified in the technologies on the development of rules of civil procedure. The following paper examines in more detail the process of civil institutions, which are most affected by information and communication technologies, as well as examine how these institutions have changed the introduction of advanced technologies. Finally, the thesis compares the Lithuanian and foreign countries - Germany, Austria and other foreign civil procedure law, in order to determine which of the countries referred to rules of civil procedure is the most affected by the electronic information and communication technologies.

In the paper work are used a systematic, linguistic, comparative methods. Comparison and logical methods also help in the paper work to implement the objectives, of the electronic information and communication technologies on the Lithuanian civil procedure rules of the advantages and disadvantages, and prospects for development of appropriate information and communication technologies to improve the use of recommendations taking into account foreign experience.